

Rapport 2009:14

**Handelsintegration
och välfärdsutveckling
på Åland under
EU-medlemskapet**

De senaste rapporterna från ÅSUB

- 2008:6 Arbetsmarknadsbarometern våren 2008
- 2008:7 Ålänningarna och miljön - Beteende och förändringsvilja i vardagen
- 2008:8 Den åländska flyttningsrörelsen ur ett arbetsmarknadsperspektiv
- 2008:9 Grönland. En studie i dynamisk självstyrelse
- 2008:10 Konjunkturläget hösten 2008
- 2008:11 Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn hösten 2008
- 2009:1 Ålänningarnas kultur- och fritidsvaror
- 2009:2 Mot den tredje generationens regionpolitik. Lärdomar från Nordens autonomier och perifera ö-regioner
- 2009:3 Turismens samhällsekonomiska betydelse för Åland 2008
- 2009:4 Konjunkturläget våren 2009
- 2009:5 Den åländska beskattningen. Ekonomiska effekter av alternativa framtidsscenarier 2010-2020
- 2009:6 Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn våren 2009
- 2009:7 Behovet av finska i ålänningarnas vardagsliv. Den svenskspråkiga servicen inom offentlig sektor och handel
- 2009:8 Arbetsmarknadsbarometern 2009
- 2009:9 Ålänningarnas radiolyssnar- och TV-tittarvanor
- 2009:10 Konjunkturläget hösten 2009
- 2009:11 Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn hösten 2009
- 2009:12 Regionala effekter av fast vägförbindelse till Föglö
- 2009:13 Vilka krav kan vi ställa på framtidens kommuner? Ett underlag för den fortsatta diskussionen om organiseringen av kommunsektorn på Åland

Förord

På förslag av en av landskapsregeringen tillsatt expertgrupp fick ÅSUB under 2008 en preliminär beställning av en på djupet gående analys av EU-medlemskapets effekter på den åländska makroekonomin och på medborgarnas välfärd. I början av 2009 reducerades, efter förhandlingar med beställaren, uppdraget till en mer begränsad kartläggning av tillgängliga indikationer på hur hushållen och näringslivet kunnat utnyttja den europeiska integrationsprocessen. Bakgrunden till de sänkta ambitionerna var de krav på besparingar i den offentliga ekonomi som nedgången inom den finländska ekonomin via en reducerad ”klumpsummeöverföring” till Åland medförde.

Trots den sänkta ambitionsnivån bygger föreliggande utredning på ett omfattande och i sammanhanget unikt underlagsmaterial, däribland ett omfattande enkätmaterial gällande näringslivets geografiska inköps- och försäljningsmönster. I utredningen görs även, för första gången någonsin, en systematisk analys av den åländska ekonomins integration i den finländska ekonomin jämfört med de finska landskapen och regionerna. Utredningen innehåller även en kartläggning av konsumtions- och välfärdsutvecklingen i Finland respektive Åland under EU-perioden.

De nedskurna resurserna har framför allt drabbat de mer kvalificerade analyserna av orsakssambanden bakom de resultat med avseende på välfärd och marknadsorientering som utredningen presenterar. En indikativ analys av kopplingarna till vissa centrala förklaringsfaktorer, främst då den åländska ekonomins struktur och effekterna av Ålands statstillhörighet, har dock kunnat genomföras.

ÅSUB vill rikta ett stort tack till alla de företag som i två enkäter aktivt bidragit till det unika dataunderlag som möjliggjort kartläggningen och analysen av det åländska näringslivets handelsmönster.

ÅSUB:s utredare *Richard Palmer* har ansvarat för utredningens uppläggning och genomförande. Han har även författat denna rapport. Ekonom-statistiker *Jouko Kinnunen* har bistått med teknisk bearbetning av det i utredningen använda enkätaterialet.

Mariehamn i december 2009

Bjarne Lindström
Direktör

Innehåll

Förord	3
Figurförteckning	7
Tabellförteckning.....	9
1. Slutsatser	11
2. Introduktion.....	14
1. 2.1 Bakgrund och perspektiv	14
2. 2.2 EU som institutionellt ramverk för det åländska näringslivet	15
3. 2.3 Syfte och frågeställningar	16
4. 2.4 Studiens disposition och utgångspunkter	17
5. 2.5 Teoretiska utgångspunkter. Källor, metoder och grundläggande begrepp	19
3. Den ekonomiska utvecklingen under Ålands EU-medlemskap i ett jämförande perspektiv.....	20
6. 3.1 Introduktion	20
7. 3.2 BNP-tillväxten	20
4. Handelsintegrationen.....	24
8. 4.1 Inledning, begrepp och definitioner	24
9. 4.2 Geografisk fördelning av näringslivets försäljning	24
10. 4.3 Geografisk fördelning av företagens inköp	30
11. 4.4 Ålands handel inom och utanför Finland i ett jämförande finländskt perspektiv	32
5. Utvecklingen för hushållen under EU-medlemskapet.....	43
12. 5.1 Introduktion	43
13. 5.2 Utvecklingen av hushållens disponibla inkomst per capita	45
14. 5.3 Hushållens konsumtionsutgifter	50
15. 5.4 Utvecklingen för hushållen: en sammanfattning	63
6. Sammanfattning	67
Referenser	74
Bilaga 1: Detaljerad tabell över finländska landskaps import och export.....	76
Bilaga 2: Enkät till företag	79
Referenser	83

Figurförteckning

Figur 1. Geografisk fördelning av näringslivets försäljning av varor och tjänster* 2007.....	26
Figur 2. Geografisk fördelning av den åländska exporten* av varor och tjänster 2007.....	27
Figur 3. Geografisk fördelning av näringslivets försäljning 2007, valda branscher (procent)	28
Figur 4. Import och export inom Finland. Procentuella andelar av förädlingsvärdet, valda landskap, 1995 och 2002	33
Figur 5. Kvoten mellan förädlingsvärde och handel inom respektive utanför Finland, för finländska landskap, 2002	34
Figur 6. Import och export inom Finland för Åland, exklusive transportsektorn. Procentuella andelar av förädlingsvärdet, 1995 och 2002	35
Figur 7. Import och export utanför Finland. Procentuella andelar av förädlingsvärdet, valda landskap, 1995 och 2002	36
Figur 8. Import och export utanför Finland, för Åland, exklusive transportsektorn. Procentuella andelar av förädlingsvärdet, 1995 och 2002	37
Figur 9. Import och export inom och utanför Finland i förhållande till de finländska landskapens förädlingsvärde, 2002	38
Figur 10. Ålands utrikes varuhandel och gränshandel med Finland med varor, 2001-2008 (1000 EUR)	41
Figur 11. Utrikeshandel och gränshandel med Finland med varor, 2001-2008 som procentuell andel av BNP.....	42
Figur 12. Disponibel inkomst <i>per capita</i> för Åland, Nyland, Egentliga Finland och Finland inkl. Åland 1995-2007	45
Figur 13. Relativt index för hushållens disponibla inkomst på Åland, i Nyland och Egentliga Finland, i förhållande till hela Finland, 1995-2007 (Finland inklusive Åland = 100).....	46
Figur 14. Disponibel inkomst <i>per capita</i> för Åland, Nyland, Egentliga Finland och Finland inkl. Åland 1995-2007 (index 1995 = 100)	47
Figur 15. Löneinkomsterna för Åland, Nyland, Egentliga Finland och Finland inkl. Åland 1995-2007 (Index 1995 = 100).....	47
Figur 16. Kapitalinkomsterna som andel av primärinkomstsaldot* för Åland, Nyland, Egentliga Finland och Finland inkl. Åland, 1995-2007	48
Figur 17. Kapitalinkomstindex för Åland, Nyland, Egentliga Finland och Finland inkl.	

Åland 1995-2007 (Index 1995 = 100).....	49
Figur 18. Totala konsumtionsutgifter i Finland och på Åland. Genomsnitt per hushåll, valda år 1985-2006 (EUR, 2006 års priser)	51
Figur 19. Utgifter för konsumtion av livsmedel i Finland och på Åland. Genomsnitt per hushåll, valda år 1985-1995 och 1998-2006 (euro, 2006 års priser)	53
Figur 20. Livsmedelsutgifternas genomsnittliga andelar av de totala konsumtionsutgifterna för hushållen på Åland och hela Finland (procent), 1985-1995 och 1998-2006	54
Figur 21. Hushållens utgifter för boende. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna för hushållen på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006.....	55
Figur 22. Hushållens utgifter för inventarier. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006	56
Figur 23. Hushållens utgifter för hälso- och sjukvård. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006	57
Figur 24. Hushållens utgifter för alkohol och tobak. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna för hushållen på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006.....	58
Figur 25. Hushållens utgifter för kläder och skor. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006	59
Figur 26. Hushållens utgifter för transport. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998	60
Figur 27. Antal personbilar per 1000 invånare för Åland, Finland och Sverige. 1995, 2005 och 2007	60
Figur 28. Hushållens utgifter för kommunikation. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006	61
Figur 29. Hushållens utgifter för rekreation. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006	62
Figur 30. Hushållens utgifter för hotell och restaurang. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006	63

Tabellförteckning

Tabell 1. BNP-tillväxt för finländska landskap. Rangordning under valda perioder 1984-2007	21
Tabell 2. Geografisk fördelning av försäljningen inom valda branscher 2007 (procent)	28
Tabell 3. Geografisk fördelning av företagens inköp (procent), valda branscher 2007	30
Tabell 4. Import- och exportkvot*, hela näringslivet, respektive utan transportsektorn 2002	39
Tabell 5. Ålands externa handel* med varor och tjänster i förhållande till BNP, 2005-2008.....	40
Tabell 6. Disponibel inkomst per person (EUR, köpkraftjusterad (PPP)) i finländska och svenska län (NUTS 2-regioner), 1995 och 2006. Rangordning efter tillväxt	44
Tabell 7. Hushållens utgiftsandelar. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna för Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006.....	64
Tabell 8. Import och export, intra- och extra Finland som procentuell andel av förädlingsvärdet i respektive landskap 1995 och 2002	77

1. Slutsatser

I denna studie undersöker vi vad EU:s inre marknad för varor och tjänster betytt för det åländska näringslivet och de åländska hushållen. Har EU-medlemskapet inneburit att näringslivet kunnat diversifiera sina marknader och expandera i Europa? Hur har de åländska hushållens välfärd utvecklats jämfört med det finländska genomsnittet?

Våra resultat visar att Åland tack vare undantaget från EU:s tullunion lyckades upprätthålla sin position inom passagerarsjöfarten och vinna i ekonomisk tillväxt i förhållande till övriga finländska landskap. När minskningen av kapitalintäkterna och utflagningen av passagerarfartyg började märkas från och med 2006 tappade Åland jämfört med perioden innan EU-medlemskapet.

I rapporten finner vi att EU-marknaden exklusive Finland och Sverige är av liten betydelse för det åländska näringslivet; den står för endast 8 procent av exporten. Inte heller marknaderna utanför EU är av någon större betydelse för åländska företag; de står för 4 procent av exporten. Tillverkningsindustrin, livsmedelsindustrin frånräknad, är den bransch som uppvisar den starkaste förankringen på EU-marknaden utanför Finland och Sverige.

Det betyder att det åländska näringslivets utnyttjande av den europeiska integrationens fria rörlighet av varor och tjänster över gränserna är begränsat. Utlandsmarknaderna ligger till övervägande del i det omedelbara närområdet.

När vi jämförde den åländska ekonomins integration i den finländska med utvecklingen för övriga finländska landskap fann vi att Åland knöts starkare till den finländska interna marknaden under EU-medlemskapets första sju år, samtidigt som alla övriga finländska landskap minskade sitt beroende av den inhemska marknaden. Förändringarna i Ålands utrikeshandel innebar att integrationen med utländska marknader försvagades.

EU-medlemskapet innebar inte en diversifiering av det åländska näringslivets handelsutbyte, visar vår studie. Åland var fortfarande enligt senast tillgängliga uppgifter (från 2002) det finländska landskap som hade det relativt sett minsta internationella handelsutbytet, och vi bedömde att den positionen ändrats endast marginellt under de senaste åren.

När vi undersökte hur de åländska hushållens välfärd utvecklats jämfört med det finländska genomsnittet under perioden 1985-2006, fann vi inte någon direkt positiv effekt av EU-medlemskapet. Vår analys byggde på hushållsundersökningar och en jämförelse mellan perioderna 1985 till och med 1995, och 1998 till 2006.

I vår analys av hur utgiftsandelarna för olika konsumtionskategorier utvecklats på Åland jämfört med det finländska genomsnittet fann vi att livsmedelsutgifternas andel av hushållens totala utgifter till och med ökat något på Åland under medlemskapet. Detsamma gällde utgiftsandelen för möbler och husgeråd som legat stabilt i hela Finland, men stigit på Åland. Däremot har utgiftsandelarna för kategorin alkohol och tobak sjunkit i såväl Finland som på Åland, något som har med såväl sänkta skatter som minskat rökande att göra.

Vi fann att de relativa hushållsutgifterna för kläder och skor har minskat rejält på Åland under perioden efter EU-inträdet, jämfört med perioden innan. Vår slutsats var att hushållens allt intensivare Sverigehandel och inte EU-integrationen var orsaken till detta.

Utgiftsandelarna för kategorin transport, som innehåller de tunga komponenterna bilar och drivmedel, har stigit i Finland som helhet och på Åland om man jämför perioden fram till och med 1995 och tiden efter EU-inträdet. Andelarna för kategorin kommunikation (bl.a. posttjänster, fast och mobil telefonutrustning och internetkostnader) visar en stark uppgång, vilket vi konstaterade berodde på den teknologiska utvecklingen, och inte var direkt EU-relaterat.

Sammanfattningsvis bedömde vi att det åländska genomsnittshushållet inte vunnit på EU-integrationen jämfört med det finländska.

De övergripande slutsatserna av denna undersökning är att:

- 1) EU-integrationen av marknaderna för varor och tjänster har varit av liten betydelse för det åländska näringslivet
- 2) EU-integrationen har inte inneburit att det åländska näringslivet minskat sitt handelsutbyte med det övriga Finland. Tvärtom stärktes integrationen med den finländska ekonomin under medlemskapets första sju år samtidigt som alla övriga finländska landskap minskade sin integration med den inhemska marknaden.
- 3) EU-integrationen har inte inneburit att åländska hushåll har vunnit i välfärd i förhållande till det övriga Finland.

Vi fann tre omständigheter som bidragit till att näringslivet inte expanderat på EU-marknaden:

- 1) *Näringslivets struktur*. Näringslivet på Åland är överlag dominerat av tjänstesektorn, inklusive sjötransporter. Många tjänster är till sin karaktär mindre lämpade för internationell handel än vad varor är.
- 2) *Sjötransporterna*, som är ryggraden i den åländska ekonomin, har tyngdpunkten i sin marknad i närområdet (Finland i första hand, Sverige i andra hand).
- 3) *Ålands statsrättsliga ställning* inordnar landskapet i en institutionell struktur som styr näringslivets marknadsutbyte mot det övriga Finland, och som överflyglar incitamenten för en expansion på EU-marknaden.

Dessutom skulle en gradvis omorientering av det åländska näringslivet mot ett relativt sett mindre utbyte med det övriga Finland i första hand innebära ett ökat utbyte med Sverige och inte med det övriga EU.

Vår sammanfattande bedömning är att EU-integrationen som sådan haft en marginell betydelse för den ekonomiska tillväxten, handelsintegrationen och de åländska hushållens välfärdsutveckling.

2. Introduktion

2.1 Bakgrund och perspektiv

Åland blev 1995 tillsammans med Finland och Sverige medlem i EU:s inre marknad där alla, numera 27, EU-länderna plus Norge, Island och Liechtenstein (EFTA-länderna) ingår. Tillsammans bildar dessa länder ett område där avsikten sägs vara att fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och personer ska råda.

Medlemskapet i den Europeiska Unionen och den inre marknaden är den mest genomgripande förändring av Ålands internationella politiska ekonomi under efterkrigstiden. Genom inträdet i EU blev Åland för första gången direkt delaktigt i ett långtgående överstatligt integrationsprojekt.

Åland blev också ett inom unionen politiskt erkänt territorium med egna särregler och förbehåll i integrationsprocessen. Det viktigaste av dessa förbehåll gäller det faktum att Åland kom att utgöra ett 'tredje land' i förhållande till Unionens skatteteritorium. I Finlands anslutningsfördrag med EU infördes ett tillägg (Protokoll nr 2) där det fastslogs att Åland skulle undantas från harmoniseringen av medlemstaternas indirekta skatter. Därmed skapades fortsatta möjligheter till skattefri försäljning ombord på färjorna, samtidigt som det restes nya handelshinder för det landbaserade näringslivet i och med den så kallade skattegränsen. Genom sitt skatteundantag, tillkommet genom ett EU-beslut, har Åland undvikit att omfattas av några av EU:s grundprinciper, men samtidigt garanterat grundförutsättningarna för passagerarsjöfartens fortlevnad.

Medlemskapet i EU kom att fördjupas i och med Finlands, och därmed också Ålands, inträde i den Europeiska monetära unionen (EMU) och eurosamarbetet 1999. Medlemskapet i EMU, och införandet av euron gav Åland fördelen av en växelkursstabilitet gentemot övriga EMU-anslutna länder, men samtidigt fördrades åländsk export till Sverige. Att Sverige kom att stå utanför det monetära samarbetet innebar att växelkursfluktuationerna gentemot kronan kvarstod som en osäkerhetsfaktor för en stor del av det åländska näringslivet. Eftersom den svenska kronan tenderar att försvagas vid internationella konjunkturergångar försämras intjäningen från svenska kunder i ekonomiska kristider.

Den åländska passagerarsjöfartens fortlevnad är den främsta omedelbara positiva effekten av denna åländska särlösning, medan skattegränsen förmodligen är den främsta

negativa ekonomiska effekten. I denna rapport är det andra ekonomiska effekter av medlemskapet för företag och hushåll som vi skall försöka urskilja. Vi är väl medvetna om att EU-integrationens effekter på ett övergripande plan är svåra att skilja ut för större ekonomier, och det gäller i minst lika hög grad för den lilla åländska ekonomin. Det är i många fall svårt att urskilja fördelar och nackdelar med medlemskapet, för att inte tala om att klargöra direkta orsakssamband.

2.2 EU som institutionellt ramverk för det åländska näringslivet

Grundidén med den inre marknaden är att skapa fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och personer mellan EU-länderna. Vad har då den inre marknaden betytt för åländska företag? Huvudfrågan i denna utredning är inte att utvärdera EU-medlemskapet. Istället är vi intresserade av vilka möjligheter och vilka begränsningar det åländska EU-medlemskapet har inneburit för näringslivets handelsutbyte. Har man kunnat dra nytta av integrationen och utvidga sina exportmarknader? Eller har man stött på problem genom att konkurrensen ökat?

Frågan som ställs i denna studie är huruvida de olika effekterna på företag och näringsliv som vi kan avläsa verkligen beror på EU-medlemskapet, eller om de inte hade existerat även vid ett EES-medlemskap, eller något annat reviderat frihandelsavtal. Frågan är problematisk. Vi är väl medvetna om att det är mycket svårt att urskilja och mäta den ekonomiska effekten på olika områden. Det har man kunnat konstatera när man försökt mäta effekten på större territoriella enheter som Finland och Sverige.

Man kan förstås hitta enskilda områden där EU haft en direkt avläsbar inverkan. Nära till hands liggande exempel är effekten av EU:s stödprogram, ett annat är att vi som medlemmar av Euroområdet har kunnat åtnjuta växelkursstabilitet inom valutaområdet. Men att upprätta något slags bokslut där man väger för- och nackdelarna mot varandra och leverera ett entydigt utslag, är i stort sett omöjligt.¹

EU är i första hand ett politiskt projekt, och endast i andra hand ett ekonomiskt. Många stora frågor inom det ekonomiska området kan egentligen betraktas som i grunden politiska. Typexemplet på detta är EMU. Den ekonomiska vetenskapen har inga entydiga svar på om det är bra eller dåligt för det enskilda medlemslandet att vara en del av eurosamarbetet.²

¹ För motsvarande slutsatser se t.ex. EMU-utredningen (1996), Sverige och EMU, SOU 1996:158, Fritzes, Stockholm.

² Calmfors, Lars (2009) 'Varför skall Sverige gå med i EMU?' *Europapolitisk analys*, juli nr 6/2009. Svenska institutet för europapolitiska studier.

Man skulle också i sammanhanget kunna ställa sig frågan om det finns en grundläggande målkonflikt mellan upprätthållandet av den åländska politisk-kulturella, fördragsgrundade, särarten och en optimal ekonomisk marknadsstruktur. Frågan har tidigare berörts i Kinnunen, J (2007, s. 46).³ Frågan är då om globaliseringen och EU-integrationen kan ses som ett potentiellt hot mot den åländska näringspolitiken, och därmed mot den åländska särlösningen. Detta frågekomplex kommer inte att direkt beröras här, men indirekt bidrar vi till diskussionen genom att för första gången mäta den åländska handelsintegrationen, i ett jämförande finländskt perspektiv.

EU är numera ett grundläggande institutionellt ramverk för det åländska näringslivet. 'Institutionellt ramverk' omfattar formella såväl som informella institutioner. Formella institutioner är de som är konkretiserade i lagar och förordningar. Informella institutioner är oskrivna riktlinjer som manifesteras i praxis och förväntningar i relationen mellan EU-organen, medlemsstaterna, regionerna och andra aktörer.

Här skulle finnas mycket att utreda. Svårbearbetat och synnerligen komplext material, kan tilläggas, som exempelvis vilka institutioner som påverkat Åland under medlemskapet. Vad betyder exempelvis det faktum att Åland står utanför tullunionen, och genom sitt skatteundantag åsidosätter en av EU:s grundprinciper? Vad betyder EMU-medlemskapet? Hur har utvecklingen varit angående sysselsättningsmål, socialskydd, ekonomisk konvergens, samt ekonomisk och social sammanhållning och solidaritet mellan medlemsstaterna?

2.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna undersökning är i första hand:

1. *att beräkna den geografiska fördelningen av näringslivets försäljning av varor och tjänster*, med fokus på försäljningen till EU. Vi kommer därmed att presentera kvantitativa mått på näringslivets omvärldsberoende och konkurrensförutsättningar som bygger på uppgifter som lämnats direkt av företagen, i första hand information från två enkäter, den ena med uppgifter från 2003, den andra med uppgifter från november-december 2008.
2. *att genom en jämförande analys av Ålands och övriga finländska landskaps handel inom respektive utanför Finland*, åren 1995 och 2002 (senast tillgängliga

---

³ Kinnunen, Jouko (2007) 'Fri rörlighet för människor och företag. En förutsättning för Ålands utveckling? I *Den åländska hembygdsrätten*. Rapport från seminariet hembygdsrätt, näringsrätt medborgarrätt – hörnstenar i den åländska självstyrelsen i Helsingfors den 14 juni 2007.

data) utforska hur den åländska integrationsgraden förhåller sig till övriga finländska landskaps. Här baserar vi oss på material från den finländska Statistikcentralens databaser och publikationer.

3. att bedöma *om EU-integrationen haft någon effekt på de åländska hushållens välfärd*. För att bedöma detta gör vi en jämförelse mellan utvecklingen i hela Finland och på Åland. Vi har använt statistik från den finländska Statistikcentralens undersökningar om hushållens konsumtionsutgifter åren 1985-2006 (senast tillgängliga data). För data om löner på landskapsnivå har vi använt oss av Statistikcentralens regionala räkenskaper.

Fokus i denna studie ligger alltså på hur det åländska näringslivet och hushållen kunnat utnyttja den europeiska ekonomiska integrationsprocessen. Därmed får den viktigaste följden av Ålands EU-inträde; bibehållandet och utvidgandet av tax-free försäljningen på de åländska färjorna en underordnad roll i sammanhanget.⁴

Vårt syfte är inte – och detta vill vi återigen tydligt understryka – att upprätta något slags ekonomiskt bokslut över det åländska EU-medlemskapet. Det är vårt genomgående förbehåll i denna studie. Ett sådant projekt skulle vara synnerligen svårt att genomföra eftersom det är så svårt att särskilja effekterna av EU-medlemskapet från andra orsaker, och för att det skulle kräva betydligt större resurser än som står till buds för denna undersökning.

2.4 Studiens disposition och utgångspunkter

I kapitel 3 analyserar vi kortfattat den ekonomiska utvecklingen under Ålands EU-medlemskap i ett jämförande perspektiv. Vi sammanfattar utvecklingen genom att jämföra utvecklingen av Ålands BNP-tillväxt med motsvarande mått för övriga finländska landskap. Tyngdpunkten här ligger på förändring i rangordning mellan landskapen och inte på tillväxtsiffrorna i sig. Därmed fokuserar diskussionen på de regionala skillnaderna, och frågan om vilka orsaker som ligger bakom förändringarna. Härrör de från EU-medlemskapet eller från någon annan omständighet, som exempelvis den globala omstruktureringen av världsekonomin och förändrade relativkostnader för produktionen?

---

⁴ Den problematiken har tidigare undersökts i ÅSUB Rapport 1999:1, Det åländska skatteundantaget inom EU. Effekter för företag, branscher och samhällsekonomi, och även berörts i ÅSUB Rapport 2004:10, EU-medlemskapets effekter på den åländska ekonomin i ett internationellt perspektiv. En förberedande studie, och i ÅSUB Rapport 2007:2, Det åländska sjöklustret. En studie i den ekonomiska tillväxtens entreprenöriella och institutionella förutsättningar.

I kapitel 4 kartlägger vi för det första det åländska näringslivets internationella kopplingar genom att undersöka den åländska handelns geografiska spridning. Huvudfrågan är att bedöma hur åländska företag dragit nytta, respektive begränsats av EU-medlemskapet. Hur ser den geografiska fördelningen av de olika branschernas marknader ut? Djupstudier av vissa typer av företag och branscher lämnas denna gång åt sidan, liksom även den mer kvalificerade analysen av internationaliseringens effekter på den åländska makroekonomins utveckling. Någon möjlighet till systematisk utvärdering av EU-medlemskapets konsekvenser för olika delar av näringslivet ges därmed inte. Materialet här bygger i första hand på två enkäter till ett representativt urval företag. Resultaten som presenteras är de till dags dato mest omfattande när det gäller den geografiska fördelningen mellan det åländska näringslivets avsättningsmarknader.

För det andra studeras i detta kapitel Ålands handelsflöden inom och utanför Finland i ett jämförande finländskt perspektiv. Utgångspunkten är att denna typ av jämförelser med andra finländska landskap inte gjorts, och att dessa behövs för att komplettera de komparativa analyser som använt andra nordiska öar som jämförelseobjekt.

I kapitel 5 undersöker vi utvecklingen för hushållen under EU-medlemskapet. Hur har det gått för de åländska hushållen efter EU-inträdet? Har nivån på hushållens disponibla inkomst påverkats av EU-medlemskapet? Har det åländska genomsnittshushållet gynnats eller missgynnats ekonomiskt av EU-medlemskapet? Har det genomsnittliga åländska hushållets konsumtionsutgifter påverkats av EU-integrationen? Materialet i detta avsnitt bygger på egna bearbetningar av data om konsumtionsutgifter från hushållsundersökningar gjorda av den finländska statistikcentralen (SC) under drygt två decennier. Syftet med detta är att undersöka hur kostnadsfördelningen mellan nödvändighetsvaror och så kallade lyxvaror i hushållsutgifterna förändrats under medlemskapet och att se om EU haft någon roll i denna utveckling. Därefter analyserar vi hushållens konsumtionsutgifter fördelade på huvudgrupper och jämför dem med utvecklingen för bl.a. hela Finland.

Det är viktigt att jämföra med andra regioner i Finland och med hela Finland, eftersom det innebär att vi i analysen kan konstanthålla sådant som valutakurser och skattesatser. Frågan blir alltså om Åland gynnats eller missgynnats i förhållande till det övriga Finland.

2.5 Teoretiska utgångspunkter. Källor, metoder och grundläggande begrepp

Även om detta är en renodlat empirisk undersökning, skulle man i förlängningen av denna undersökning kunna tänka sig flera olika teoretiska perspektiv som skulle kunna tillämpas i analysen av våra resultat. Vi skulle, för det första, kunna tänka oss en teoretisk utgångspunkt i en analys av de politiska förutsättningarna för det ekonomiska marknadsutbytet (internationell politisk ekonomi, IPE-perspektivet). Med utgångspunkt i detta perspektiv skulle resultatet av EU-integrationen för den åländska ekonomin kunna tolkas som ett utfall av förändrade förutsättningar i det internationella ekonomisk-politiska ramverket.

För det andra skulle man kunna tänka sig att den traditionella handelsteorin (Ricardo, Heckscher-Ohlin, Samuelson, Krugman, etc.), kan ha någon slags bäring på fallet Åland i EU. För det tredje ligger det i analysen av branschernas handel nära till hands att tillämpa teorier om utländska direktinvesteringar, och förutsättningarna för utnyttjandet av företagets och hemlandets konkurrensfördelar (Dunning, Porter, etc.).

Fallet Åland i EU är så pass unikt att det knappast är fruktbart att analysera utifrån ett enda teoretiskt perspektiv. Möjligheterna att tillämpa generella teorier och att generalisera utifrån detta unika fall är begränsade. Vi behöver bara tänka på hur de åländska marknaderna skapas och avgränsas. Vilka är de yttersta bestämningsfaktorerna? Produktionsfaktorernas olika pris eller den grundläggande politisk-territoriella tillhörigheten?

3. Den ekonomiska utvecklingen under Ålands EU-medlemskap i ett jämförande perspektiv

3.1 Introduktion

Att reda ut de övergripande ekonomiska orsakssammanhangen under EU-medlemskapet är svårt. Vad beror på EU och vad beror på annat, som t.ex. globaliseringen och djupliggande historisk strukturomvandling? Hade indikatorerna sett likadana ut med en fortsatt EES-anslutning, men utan fullt medlemskap? EU-relaterade faktorer, likaväl som andra faktorer, kan verka direkt eller indirekt.

Problemet kan formuleras på olika sätt. Är det de ekonomiska konsekvenserna av EU-medlemskapet, eller den ekonomiska utvecklingen under EU-medlemskapet vi skall undersöka? Idealet vore naturligtvis om man kunde särskilja konsekvenserna av medlemskapet i den allmänna utvecklingen.

3.2 BNP-tillväxten

Vi använder regionala data från den finländska Statistikcentralen för att analysera den aggregerade BNP-tillväxten i finländska landskap och jämför dem med Åland.

I detta avsnitt utgår vi från att den globala strukturomvandlingens effekter och förändrade nationella och regionala komparativa fördelar under medlemskapet avspeglas i tillväxtsiffrorna för regional BNP. I *Tabell 1* har vi rangordnat alla finländska landskap utifrån ekonomisk tillväxt under tre valda perioder under tiden 1984-2007. Vi har valt två perioder; tiden innan anslutningen till EU, 1984-1994, och två alternativa perioder under EU-medlemskapet, 1995-2005 och 1995-2007.

Våra resultat visade att landskapet Nyland med huvudstadsregionen utan tvekan är den stora vinnaren i tillväxthänseende under perioden 1984 till 2007. Det har främst med den grundläggande strukturella ekonomisk-historiska och ekonomisk-geografiska omvandlingen att göra. Den intensifierade globala konkurrensen, den teknologiska utvecklingen, samt sänkta handels- och etableringshinder under de senaste två decennierna, har drivit på den geografiska koncentrationen av tillväxtindustrier till kunskapsintensiva 'kluster'.

Sambandet mellan å ena sidan utbildningsnivå och FoU-intensitet och, å andra sidan, ekonomisk tillväxt och konkurrenskraft är allmänt belagd i forskningen. Detta har också inneburit att omfördelningen av antalet arbetsplatser från glesbygd till storstadsregioner har accelererat.

I Finlands fall är den starkaste geografiska koncentrationerna av produktiv och innovationskapacitet förlagd till Nyland och Helsingforsregionen. Positionen som den starkaste tillväxtregionen innehade man redan innan EU-anslutningen och den har befasts under medlemskapet. Som framgår av *Tabell 1* lägger sig Nyland som tillväxtetta under alla valda perioder.

Tabell 1. BNP-tillväxt för finländska landskap. Rangordning under valda perioder 1984-2007

1984-1994	1995-2005	1995-2007
1 Nyland	1 Nyland	1 Nyland
2 Norra Österbotten	2 Birkaland	2 Mellersta Österbotten
3 Mellersta Finland	3 Norra Österbotten	3 Birkaland
4 Kymmenedalen	4 Åland	4 Östra Nyland
5 Birkaland	5 Östra Nyland	5 Norra Österbotten
6 Egentliga Finland	6 Södra Österbotten	6 Södra Österbotten
7 Åland	7 Mellersta Österbotten	7 Egentliga Finland
8 Norra Savolax	8 Egentliga Finland	8 Åland
9 Satakunta	9 Mellersta Finland	9 Mellersta Finland
10 Södra Österbotten	10 Satakunta	10 Österbotten
11 Päijänne-Tavastland	11 Päijänne-Tavastland	11 Södra Savolax
12 Norra Karelen	12 Norra Karelen	12 Satakunta
13 Mellersta Österbotten	13 Österbotten	13 Norra Karelen
14 Österbotten	14 Egentliga Tavastland	14 Egentliga Tavastland
15 Kajanaland	15 Kymmenedalen	15 Norra Savolax
16 Egentliga Tavastland	16 Södra Savolax	16 Päijänne-Tavastland
17 Lappland	17 Norra Savolax	17 Kymmenedalen
18 Södra Karelen	18 Södra Karelen	18 Södra Karelen
19 Södra Savolax	19 Lappland	19 Lappland
20 Östra Nyland	20 Kajanaland	20 Kajanaland

Källa: Egna bearbetningar av data från Statistikcentralen

Birkaland med Tammerforsregionen och Norra Österbotten med Uleåborg är kunskapsintensiva regioner som behållit sin tätposition från före EU-anslutningen. Mellersta Österbotten med Karleby framstår som en klar vinnare om man jämför perioden innan och under medlemskapet. Grunden för den starka tillväxten i det landskapet är en framgångsrik export, driven av stigande världsmarknadspriser parad

med en stark tillväxt hos regionens små- och medelstora företag.⁵

Östra Nylands kliv från 20de och sista plats innan medlemskapet och femte plats under medlemskapets första 10 år beror på Sköldviksraffinaderiets starka bidrag till landskapets BNP. De stigande priserna på förädlade petroleumprodukter mellan åren 1999 till 2008 har inneburit en relativt stark tillväxt för industrin och därmed för regionen.

Kanske är det något förvånande att Egentliga Finland med Åbo- och Saloregionerna (med Nokia) inte ser ut att ha vunnit relativt sett gentemot övriga landskap.

Kymmenedalen framstår som en stor förlorare i sammanhanget. Också här är det globaliseringens strukturomvandlande krafter som är verksamma. Den starka ekonomiska tillväxten i landskapet under decenniet innan Finlands anslutning till EU byggde på skogsindustrins exportframgångar. Landskapets fall neråt i ranglistan under EU-medlemskapets första decennium å andra sidan beror på avvecklingen av Stora Ensos verksamhet, och utlokaliseringen av tillverkningen till tillväxtekonomier i Asien och Latinamerika.

Så långt de fastländska landskapen och deras förändrade position i tillväxtrang. Hur har det då gått för Åland? Relativt bra, kan vi konstatera. Decenniet innan EU-anslutningen (1984-1994) var en period av stark tillväxt av i synnerhet den åländska passagerarsjöfarten, som i sin tur lade grunden för en positiv befolkningsutveckling.⁶ Bilden ter sig något olika beroende på om vi sedan väljer perioden 1995-2005 eller 1995-2007 som jämförelse. Väljer vi den första perioden vann Åland i förhållande till övriga landskap, och avancerade från sjunde till fjärde plats i tillväxtligan. Om vi istället väljer den senare perioden, har utflaggnings av passagerarfartyg och sjunkande kapitalintäkter börjat märkas och Åland tappar ett pinnhål i tillväxtrang i förhållande till perioden innan EU-medlemskapet; från sjunde till åttonde plats.

Som en sammanfattning av denna jämförelse mellan de finländska landskapens tillväxt decenniet innan och decenniet efter EU-medlemskapet, skulle man kunna säga att förändringarna i de fastländska landskapens position i tillväxthänseende drivits av den underliggande strukturella omvandlingen; av globaliseringen och den teknologiska förändringen. Den bibehållna åländska tillväxten under medlemskapet är istället en följd av att Åland tack vare undantaget från EU:s tullunion, lyckats bibehålla sin position

---

⁵ Största delen av exporten är från företag som Boliden Ab, OMG Kokkola Chemicals Oy, och Pouttu Oy.

⁶ Palmer, Richard (2009) Avfolkning och stagnation – invandring och uppgång. Iakttagelser kring de senaste 200 årens åländska befolkningsutveckling, i Spiliopoulou-Åkermark, Sia, red., (2009) *Utpost, mellanland, brygga*

---

inom passagerarsjöfarten.

EU-integrationen som sådan har haft en marginell betydelse i sammanhanget. Däremot kan EU-integrationen ses som en delkomponent i utvecklingen mot en allt större rörlighet av produktionsfaktorer, i synnerhet arbetskraft, över nationsgränserna.

4. Handelsintegrationen

4.1 Inledning, begrepp och definitioner

Produktionens och marknadernas globalisering och vad vi också kunde kalla regionalisering inom större block (som EU) har inneburit att många företag nuförtiden ingår i komplexa gränsöverskridande affärs- och produktionsnätverk.

Åland har några globalt verksamma företag, exempelvis inom delar av sjöfarten och delar av industrin. Man har också några nordiskt verksamma, exempelvis spelbolaget PAF, som också har verksamhet i Spanien, och underleverantörer till svensk industri. Men eftersom den åländska industrisektorn är förhållandevis liten har man en relativt liten andel ingående utländska direktinvesteringar.

Vi ger i detta kapitel en översikt av marknadsintegrationen i ett jämförande perspektiv. Graden av integration anges som den procentuella andelen av försäljningen som går till utlandet. Observera att det är en avsevärd skillnad på om man definierar marknadsintegrationen på detta sätt eller om man definierar den som andelen av försäljningen som avsätts utanför Åland. Skillnaden ligger i den stora andelen av den totala försäljningen som går till det övriga Finland. Som vi skall se kan Åland sägas vara starkt integrerat med omvärlden, men bara om man i omvärlden inbegriper Finland.

I detta avsnitt avser 'externa marknader' marknader utanför Åland. 'Internationella' eller 'utlandsmarknader' avser marknader utanför Åland och Finland.

Vi skall i nedanstående avsnitt försöka utreda hur den geografiska fördelningen av de åländska företagens marknader ser ut. Har strukturen på de åländska företagens utlandsmarknader något att göra med EU?

4.2 Geografisk fördelning av näringslivets försäljning

Hur ser den geografiska fördelningen av de åländska företagens utlandsmarknader ut? Vad betyder EU-marknaden i sammanhanget? Kan vi avläsa en tillväxt av handeln mellan Åland och omvärlden under EU-medlemskapet? Har EU varit handelsskapande? Kan vi avläsa en handelsdiversion, det vill säga har åländska företags handel i ökande grad riktas mot handelspartners inom EU?

Vi baserar oss i detta avsnitt på två enkäter till åländska företag; en som gjordes 2003 och avsåg försäljningen under 2002, och en som gjordes hösten 2008 och avsåg år 2007. Enkäterna handlade om företagets externa handel och turismens betydelse för den åländska ekonomin. Den senare enkäten gick ut till 250 företag och innehöll frågor om den geografiska fördelningen av företagets försäljning till (1) åländska kunder och företag, (2) turister på Åland, (3) det övriga Finland, (4) Sverige, (5) det övriga EU, och slutligen (6) till den övriga världen. Resultaten jämfördes branschvis, och i vissa fall företagsvis, med resultaten från 2003. (Urvalet för enkäterna var endast delvis detsamma de båda åren).

Uppgifterna i svarmaterialet kompletterades i de fall där uppgifter saknades med annat relevant företagsspecifikt material. För landturismens andel av försäljningen användes beräkningarna i en tidigare ÅSUB-rapport.⁷ Företagen delades in i de branscher som användes i ÅSUBs utredning om övertagande av beskattningen.⁸ För att kalkylera de olika geografiska områdenas andelar i försäljningen per bransch, viktades företagen med den vikt som de har i ÅSUBs BNP-kalkyler. Vikten angavs till maximalt 1,0 om hela bolagets omsättning medräknas i Ålands BNP. Om en del, säg 40 procent drogs bort i BNP-kalkylen, tilldelades företaget vikten 0,6 i enkätmaterialet. Ett dussintal bolag i enkätmaterialet har därmed tilldelats en vikt som avviker från 1,0. Med BNP-vikten på, beräknade vi summor för alla variabler. Därefter beräknades andelar per bransch utifrån dessa summor. Andelarna som beräknats per bransch multipliceras med omsättningssiffrorna från BNP-materialet. Den slutliga fördelningen för hela ekonomin fick vi genom att summera den branschvisa försäljningen till respektive geografiska regioner.

Den geografiska fördelningen av det åländska näringslivets försäljning framgår av *Figur 1*. Vi har lämnat bort försäljning via internet och försäljningen från utpräglade postorderföretag, eftersom vi saknar uppgifter om den geografiska fördelningen av deras försäljning. Drygt hälften av de varor och tjänster som produceras av det åländska näringslivet säljs på Åland. Av denna försäljning utgör 3,1 procent försäljning till turister på land och 48 procent försäljning till företag och hushåll. Ombordförsäljningen ingår i den geografiskt fördelade försäljningen utanför Åland.

Som cirkeldiagrammet (*Figur 1*) visar utgör den finländska marknaden en knapp fjärdedel (24 procent) av det åländska näringslivets försäljning av varor och tjänster,

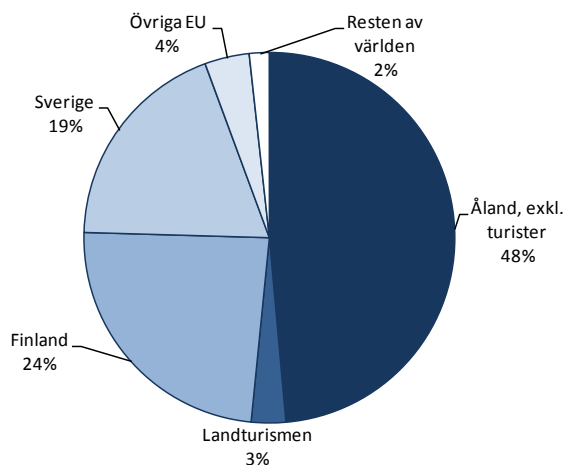
⁷ ÅSUB Rapport 2009:3, Turismens samhällsekonomiska betydelse för Åland 2008

⁸ ÅSUB Rapport 2009:5 Den åländska beskattningen. Ekonomiska effekter av alternativa framtidsscenarioer 2010-2020

och den svenska står för en knapp femtedel (19 procent).

Efter ett drygt decennium är EU-marknaden utanför Finland och Sverige tydligen av liten betydelse för det åländska näringslivet. Inte mer än 4 procent av den totala försäljningen av varor och tjänster och 8 procent av exporten avsätts där (*Figur 1, Figur 2*). Länderna utanför EU står för blygsamma 2 procent av avsättningen och 4 procent av exporten.

Figur 1. Geografisk fördelning av näringslivets försäljning av varor och tjänster* 2007

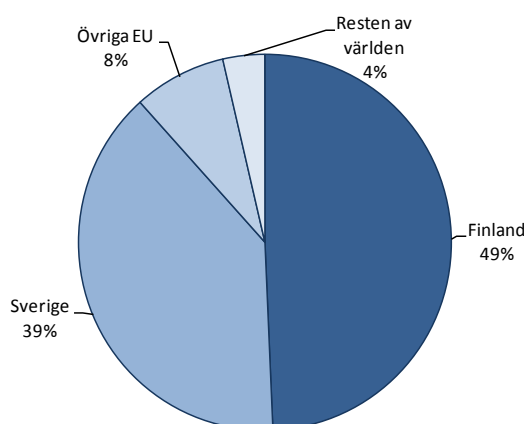

*) Inklusivt försäljning från utländska dotterbolag men exklusive postorder- och internetförsäljning
 Källa: Egen bearbetning av ÅSUBs enkäter till företag 2003 och 2008, samt nationalräkenskapsdata

Det åländska näringslivet är med andra ord starkt orienterat mot hemmamarknaden, och mot de finländska och svenska marknaderna. Den geografiska spridningen skiljer sig emellertid mycket mellan branscherna.

Låt oss därför se på hur marknaderna fördelar sig geografiskt branschvis. Företagen inom *primärsektorn*, här enbart den verksamhet som bedrivs i bolagsform, det vill säga exklusive det mesta jordbruket, säljer det mesta av sin produktion till det finska fastlandet. 85 procent av avsättningen från branschen till det finska fastlandet (*Figur 3, Tabell 2*).

Figur 2. Geografisk fördelning av den åländska exporten* av varor och tjänster 2007

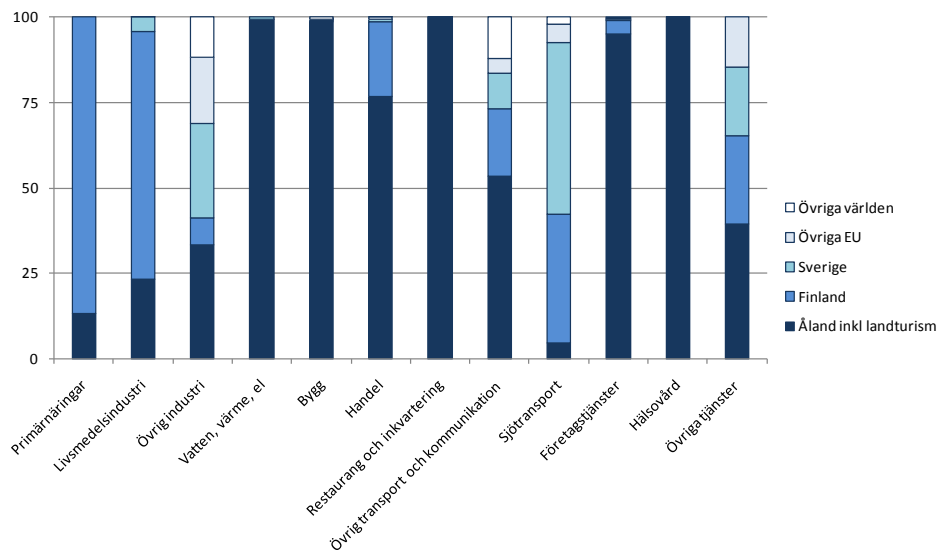

*) Inklusive försäljning från utländska dotterbolag men exklusive postorder- och internetförsäljning

Källa: Egen bearbetning av ÅSUBs enkäter till företag 2003 och 2008, samt nationalräkenskapsdata

Livsmedelsindustrin är likaså den starkt interregionalt integrerad såtillvida att den har nära tre fjärdedelar av sin avsättning på det finländska fastlandet (*Figur 3*, andra raden i *Tabell 2*). En mindre del av försäljningen, uppskattningsvis sammanlagt 5 procent, går till Sverige och den övriga andelen till den internationella marknaden. Branschen domineras av Chips Ab som inledde sin verksamhet 1969. Bolaget driver en chipsfabrik på Åland och är en ledande producent av djupfrysta livsmedel i Finland. Chips Ab var fram till 2005, när företaget såldes till norska Orkla-koncernen, Ålands första, och hitintills enda, egentliga multinationella företag. Därefter, i och med uppköpet, förvandlades företaget till den största ingående utländska direktinvesteringen på Åland.

Den åländska tillverkningsindustrin, förutom livsmedelsindustrin, det vi i vår branschindelning kallar *övrig industri*, har en betydligt mer spridd marknad utanför Åland. Sammantaget sålde företagen i denna bransch två tredjedelar av sin produktion till kunder utanför Åland 2007 (se *Figur 3*, och tredje raden i *Tabell 2*). 27,4 procent gick till Sverige, 8,0 procent till övriga Finland, 19,5 procent till övriga EU, och 11,7 procent till övriga världen. Den högteknologiska industrin säljer till Tyskland, Italien, och Liechtenstein och, utanför EU, till USA och Indien, medan skogsindustrin säljer till bl.a. Frankrike, Nederländerna och Belgien.

Figur 3. Geografisk fördelning av näringslivets försäljning 2007, valda branscher (procent)

Källa: Bearbetning av ÅSUBs företagsenkäter och nationalräkenskapsdata

Tabell 2. Geografisk fördelning av försäljningen inom valda branscher 2007 (procent)

	Åland exkl. landturism	Landturism	Finland	Sverige	Övriga EU	Övriga världen	Totalt
Primärnäringsar*	13,3	0,0	86,7	0,0	0,0	0,0	100,0
Livsmedelsindustri	23,1	0,0	72,7	4,2	0,0	0,0	100,0
Övrig industri	33,4	0,0	8,0	27,4	19,5	11,7	100,0
Vatten, värme, el	98,1	1,2	0,0	0,7	0,0	0,0	100,0
Bygg	98,5	0,0	0,3	0,4	0,1	0,6	100,0
Handel	73,0	4,0	21,6	1,0	0,5	0,0	100,0
Restaurang och inkvartering	46,4	53,6	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Sjötransport	2,4	2,1	37,9	50,3	5,5	1,9	100,0
Övrig transport och kommunikation	49,4	4,1	19,8	10,2	4,5	12,0	100,0
Företagstjänster	94,6	0,5	4,0	0,2	0,5	0,2	100,0
Övriga tjänster	36,9	2,7	25,7	20,2	14,6	0,0	100,0

*) Enbart den verksamhet som bedrivs i bolagsform

Källa: Bearbetning av ÅSUBs företagsenkäter och nationalräkenskapsdata

Därmed är branschen 'övrig industri' den enda som uppvisar någon djupare förankring på EU-marknaden utanför Finland och Sverige. Överlag är alltså det åländska näringslivets förankring i, eller utnyttjande av, den europeiska integrationens fria rörlighet av varor och tjänster över gränserna synnerligen begränsad.

Vatten- och elbranschen har av naturliga skäl sin försäljning närmast uteslutande på den åländska marknaden (Figur 3, fjärde raden i Tabell 2). En dryg procent går till turister

på Åland och 0,7 procent går på export till Sverige.

Liknande förhållanden gäller för *byggbranschen* som år 2007 hade 98,5 procent av sin avsättning på Åland (*Figur 3*, femte raden i *Tabell 2*). Renodlade byggföretag som det här vanligtvis rör sig om bygger naturligtvis i första hand för åländska kunder, eftersom man inom branschen inte grundat utländska dotterbolag. Den lilla utlandsförsäljning som förekommer härrör främst från företag som säljer diverse utrustning och genomför installationer utomlands.

Handelsbranschen hade drygt tre fjärdedelar av sin avsättning på Åland (*Figur 3*, sjätte raden i *Tabell 2*); 73,0 procent såldes till ålänningar, 4,0 procent till turister. 21,6 procent såldes till det övriga Finland, 1,0 procent till Sverige, och en halv procent till övriga EU (främst Baltikum).

De tjänster som produceras inom *restaurang och inkvartering* kan av naturliga skäl inte exporteras över gränserna. Våra beräkningar visar att 46,4 procent av intäkterna kommer från försäljning till bofasta ålänningar och 53,6 procent till turister.

Den största av branscherna, *sjötransporter*, har 95,5 procent av sin marknad utanför Åland (inberäknat försäljningen ombord på åländska färjor) och står därmed för största delen av den åländska exporten och utlandsförsäljningen (*Figur 3*, *Tabell 2*). Finland, exklusive Åland står för 37,9, och Sverige för 50,3 procent av försäljningen utanför Åland. 5,5 procent går till övriga EU (bl.a. Estland, Tyskland) och 1,9 procent till den övriga världen (bland annat till Ryssland och Kanada). Vi ser återigen att man har sina huvudsakliga marknader i det omedelbara närområdet.

Branschen *övrig transport och kommunikation*, består av olikartade företag inom landtransport, postbefordran, telefoni, åkerier m.fl. och har nära hälften av sin avsättning inom Åland (*Figur 3*, *Tabell 2*). 19,8 procent går till övriga Finland och 10,2 procent till Sverige 4,5 procent till övriga EU (främst Danmark) och 12,0 procent till övriga världen (främst till Norge). Försäljningen utanför Åland rör sig i första hand om postbefordran, till en mindre del om övriga fysiska transporttjänster.

Branschen *företagstjänster* har av naturliga skäl sin tyngdpunkt på Åland. 95,6 procent av försäljningen går till hemmamarknaden, i övrigt är det endast den finländska marknaden som har någon nämnvärd betydelse.

De flesta företagen inom branschen *övriga tjänster* riktar sig till på Åland bofasta

personer. Vi har valt att inte redovisa finans- och försäkringsbranschens försäljning, eftersom deras produkter till sin karaktär skiljer sig från övriga branschers och vi inte anser oss ha tillräckligt gott underlag för att redovisa försäljningens geografiska fördelning här. Som vi ser i *Tabell 2* (raden längst ner) säljer man ändå sammantaget endast 36,9 procent till åländska kunder. Andelen försäljning till övriga Finland är 25,7 procent, till Sverige 20,2 procent och till övriga EU 14,6 procent). Orsaken till den låga andelen försäljning till hemmamarknaden är att spelbolaget PAF ingår i branschen. Tyngden i PAF:s utomåländska försäljning drar upp branschens export, genom att företaget har en så pass stor försäljning på de finländska och svenska marknaderna.

4.3 Geografisk fördelning av företagens inköp

Låt oss kortfattat se på den geografiska fördelningen av företagens inköp av varor och tjänster som de använder i sin produktion och försäljning. Vi har valt att lämna bort energi- och finanssektorerna och se närmare på primärsektorn, industrin, byggsektorn, handeln, hotell och restaurang, transport, samt företags- och personliga tjänster.

Primärsektorn, här endast den delen som bedrivs i bolagsform, är den av alla sektorer som är mest beroende av den finländska marknaden för sina inköp av insatsvaror. Som framgår av första raden i *Tabell 3*, tillgodoses cirka en tredjedel av behovet av insatsvaror genom inköp på Åland, medan 61 procent av inköpen görs i övriga Finland. Knappt 1 procent av inköpen görs i Sverige och knappt 5 procent i övriga EU.

Tabell 3. Geografisk fördelning av företagens inköp (procent), valda branscher 2007

	Åland	Finland	Sverige	Övriga EU	Övriga världen	Totalt
Primärsektorn	34	61	1	5	0	100
Industrin	43	29	12	14	2	100
Byggsektorn	61	25	10	4	0	100
Handeln	36	40	22	3	0	100
Hotell och restaurang	89	9	1	0	0	100
Transport	33	38	22	7	1	100
Företags- och personliga tjänster	31	56	9	3	1	100
Totalt	35	37	21	6	1	100

Anm.: Talen är avrundade, och summerar därför inte i alla fall till 100 procent

Källa: ÅSUBs företagsenkäter 2003 och 2008

Industrisektorn är mer orienterad mot hemmamarknaden när det gäller inköp. 43 procent av inköpen (trävirke, potatis, m.m.) görs på Åland, 29 procent i Finland och 12 procent i Sverige. Liksom fallet var med avsättningsmarknaderna visar sig tillverkningsindustrin återigen vara den sektor som är starkast integrerad med den övriga EU-marknaden (utanför Sverige och Finland) och med den övriga världen. Branschen inhandlar 14 procent av sina insatsvaror och tjänster i det övriga EU och drygt 2 procent i den övriga världen (bland annat komponenter till tekniskt avancerad apparatur).

Att *byggsektorn* i så pass hög grad litar till den åländska marknaden för inköp av sina insatsvaror (61 procent) är något förvånande. Det troliga är att en stor del av dessa inköp är från åländska firmor som i sin tur gör de flesta av sina inköp på fasta Finland. En fjärdedel av byggföretagens inköp sker i det övriga Finland, 10 procent i Sverige och en liten del, 3 procent, i EU utanför Finland och Sverige.

Handelsbranschen köper 36 procent av sina varor och tjänster från Åland och, 40 procent från övriga Finland. Man lägger en relativt stor del, 22 procent, av sina inköp i Sverige och en liten del (3 procent) görs i det övriga EU.

Att *hotell och restaurang* förlitar sig på lokala inköp av insatsvaror och tjänster är naturligt (89 procent), medan *transportsektorns* inköp av insatsvaror är mer geografiskt spridda. Som framgår av tredje raden nerifrån i *Tabell 3* gör branschen en tredjedel av sina inköp på Åland, 38 procent i övriga Finland, 22 procent i Sverige och 7 procent i det övriga EU.

Branschen *företags- och personliga tjänster* uppvisar ett stort beroende av den finländska marknaden för insatsvaror (56 procent). 31 procent av inköpen görs på den åländska hemmamarknaden, 9 procent i Sverige, 3 procent i det övriga EU och 1 procent i den övriga världen.

Väger man samman alla dessa branscher får man ett mått på det åländska näringslivets beroende av omvärlden när det gäller insatsvaror som kompletterar den bild vi gav tidigare beträffande den geografiska spridningen av produktmarknaderna. Som vi ser av raden längst ner i *Tabell 3*, inhandlar det åländska näringslivet 35 procent av sina varor och tjänster från leverantörer baserade på Åland. Något mer, 37 procent, inhandlas från det övriga Finland, 21 procent köps från Sverige, 6 procent från det övriga EU och endast 1 procent från den övriga världen.

Man kan utgå ifrån att även om man köper insatsvaror på Åland, från åländska leverantörer, så kommer största delen av dessa via grossister från Finland, deras agenturer på Åland. Försörjningen av insatsvaror utgör i många fall en komplicerad kedja av försäljning och återförsäljning.

Det betyder att man är i högre grad omvärldsberoende när det gäller inköp än när det gäller avsättningsmarknader. Slutsatsen är också att man liksom när det gäller försäljningen är svagt integrerat med omvärlden utanför Finland och Sverige.

4.4 Ålands handel inom och utanför Finland i ett jämförande finländskt perspektiv

I detta avsnitt skall vi närmare undersöka Ålands ställning i förhållande till andra finländska landskap när det gäller handelsutbytet över landskaps- och nationsgränserna. Huvudfrågan är hur pass integrerat det åländska näringslivet är med det övriga Finland (interregionalt, eller *inter* Finland), och hur integrerat det är med den övriga världen (internationellt eller *extra* Finland). Vi har använt den finländska Statistikcentralens regionala data över förädlingsvärde, inkomster per capita, befolkning, export och import från Statistikcentralens senaste landsomfattande så kallade *input-output*-tabeller från 1995 och 2002.

En statistisk analys av dessa data bör visa om storleken på landskapens befolkning inverkar på den relativa storleken på landskapens handel med övriga landskap och internationellt. Vi prövar också hypoteserna att de rikaste regionerna handlar mer med utlandet än övriga regioner och att den geografiska tillgången till kust har en betydelse i sammanhanget. Dessutom bör vi på detta sätt kunna få ytterligare mått på det åländska näringslivets omvärldsberoende i ett jämförande historiskt perspektiv, vilket ju är vårt främsta syfte här. Metoden är att jämföra Ålands integrationsgrad 1995 och 2002 i förhållande till andra de andra landskapen.

Det visar sig till en början att befolkningens storlek är negativt korrelerad med den relativa storleken på importen inom Finland.⁹ Det innebär att ju mindre befolkning desto relativt sett större import från övriga finländska landskap. Detta samband hade förstärkts under perioden 1995-2002, kunde vi konstatera. Exporten till andra landskap inom Finland uppvisade däremot inget statistiskt säkerställt samband med

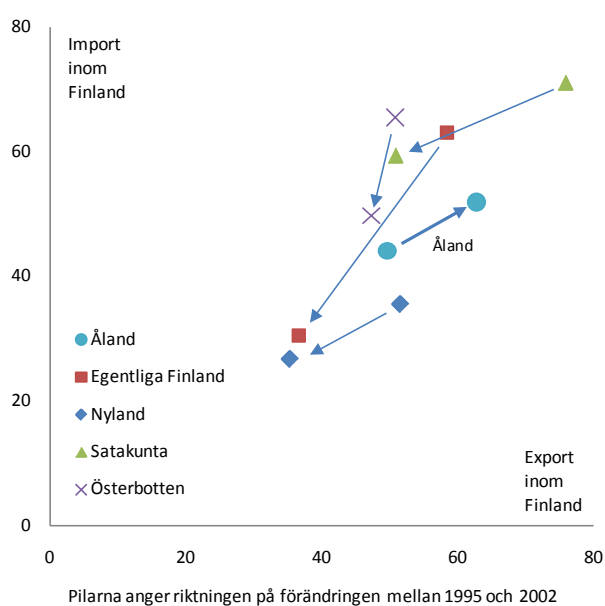
---

⁹ Befolkningsstorleken förklarade 22 procent av variansen i landskapens kvoter mellan deras import inom Finland och deras respektive förädlingsvärde år 1995 ($r^2=0,22$, signifikant på 5-procentsnivån) och 45 procent år 2002 ($r^2=0,45$, signifikant på 1-procentsnivån).

befolkningsstorleken. För år 2002, (men inte för 1995) kunde vi ändå avläsa ett signifikant samband mellan den relativa storleken på den totala handeln *intra* Finland och respektive landskaps befolkning.¹⁰

Figur 4. Import och export inom Finland. Procentuella andelar av förädlingsvärdet, valda landskap, 1995 och 2002

Källa: Egen bearbetning av data från Statistikcentralen

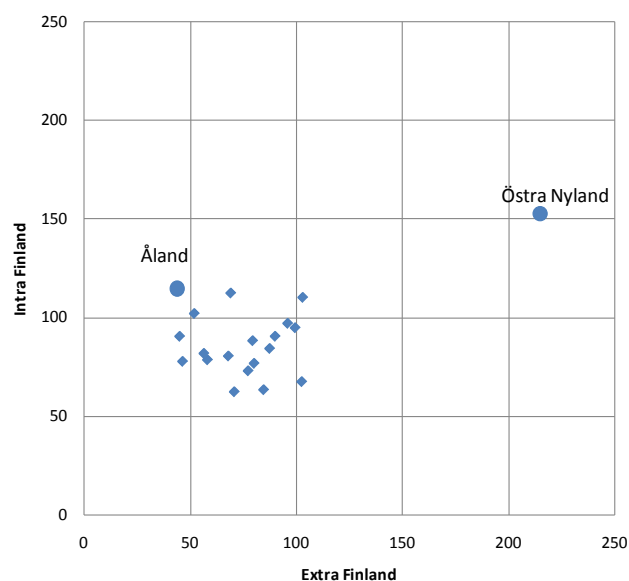
Låt oss se närmare på hur Ålands ekonomiska integration med det övriga Finland förändrades under de första sju åren av medlemskap i EU:s gemensamma marknad. Åland, visar det sig, var det landskap vars integration sammantaget förändrades mest av alla landskap. Åland var det enda landskapet vars relativa export till det övriga Finland ökade under perioden; kvoten steg från 50 till 63 procent. Förändringen kan avläsas längs den horisontella axeln i *Figur 4*. I figuren jämförs Åland med fyra finländska landskap som dels ligger geografiskt nära Åland, dels har en relativt stark koncentration av bosättning och produktion till sina kustområden; Nyland, Egentliga Finland, Satakunta och Österbotten. Som framgår av *Tabell 8* (i Bilaga 1) var den genomsnittliga förändringen i de finländska landskapens relativa export *intra*-Finland minus 12 procent.

¹⁰ Befolkningsstorleken förklarade 27 procent av variansen i landskapens kvoter mellan deras handel inom Finland och deras respektive förädlingsvärde år 2002 ($r^2=0,27$, signifikant på 5-procentsnivån).

Också Ålands import inom Finland ökade; från 44 till 52 procent (avläses längs den lodräta axeln i *Figur 4*). Siffrorna i *Tabell 8* visar också att Åland skiljer sig från alla andra finländska landskap. Åland var det enda landskapet som ökade den relativa storleken på den totala handeln med det övriga Finland (från 94 till 115 procent av förädlingsvärdet, under samma tid som genomsnittet minskade från 115 till 90). Den diagonalt uppåtriktade pilen för Åland i *Figur 4*, representerar den stärkta integrationen med den finländska marknaden.

Det visar sig att Åland har den relativt sett näst största handeln med det övriga Finland, efter Östra Nyland. Det åländska näringslivets handel med det övriga Finland uppgick till 115 procent av förädlingsvärdet år 2002 (den lodräta axeln i *Figur 5*).

Figur 5. Kvoten mellan förädlingsvärde och handel inom respektive utanför Finland, för finländska landskap, 2002

Källa: Bearbetningar av data från Statistcentralens SAM-tabell för år 2002

Den åländska ekonomin knöts alltså starkare till den finländska interna marknaden under EU-medlemskapets första 7 år, samtidigt som alla övriga finländska landskap minskade sitt beroende av den inhemska marknaden.

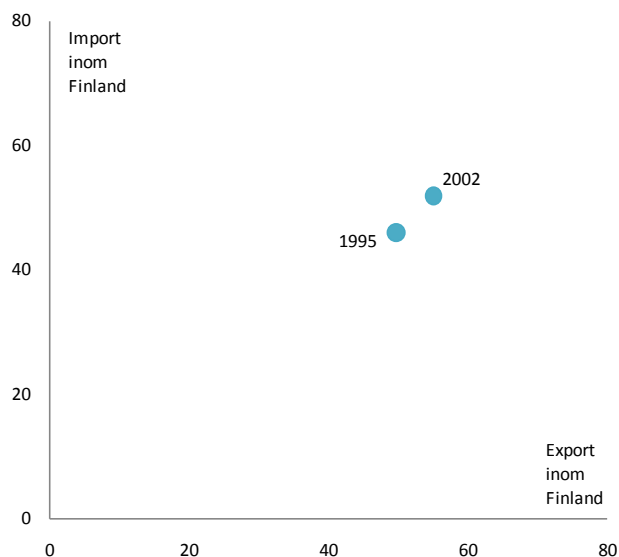
Eftersom den åländska transportsektorn, dominerad av sjöfarten, har största delen av sin marknad i Finland, ville vi kontrollera om förstärkningen av handelsintegrationen med

det övriga Finland i första hand var driven av utvecklingen inom denna bransch. Därför beräknade vi handelskvoterna för Åland, exklusive transportsektorn. Resultatet visade att integrationen genom handel inom Finland 1995 var i stort sett detsamma med transportsektorn borträknad (exportkvoten var densamma (50 procent), medan importkvoten låg två procentenheter lägre (44 procent att jämföra med 46 procent).

Mellan 1995 och 2002 ökade integrationsgraden genom export till Finland från 50 till 55 procent av förädlingsvärdet, transportsektorn frånräknad. Motsvarande importkvot ökade från 44 till 52 procent (*Figur 6*). Det innebär att integrationsgraden med Finland ökade även utan transportsektorn och sjöfarten; när det gäller importen till samma nivå, när det gäller exporten till en lägre nivå än när den sektorn medräknades.

Orsaken till den relativa ökningen av exporten till övriga Finland var i första hand att antalet resande till Åland från det finländska fastlandet ökade i och med införandet av skattegränsen. Det verkar som om skattegränsen även inneburit att export från övriga sektorer i ökande grad kanaliserats till, eller via, Finland.

Figur 6. Import och export inom Finland för Åland, exklusive transportsektorn. Procentuella andelar av förädlingsvärdet, 1995 och 2002

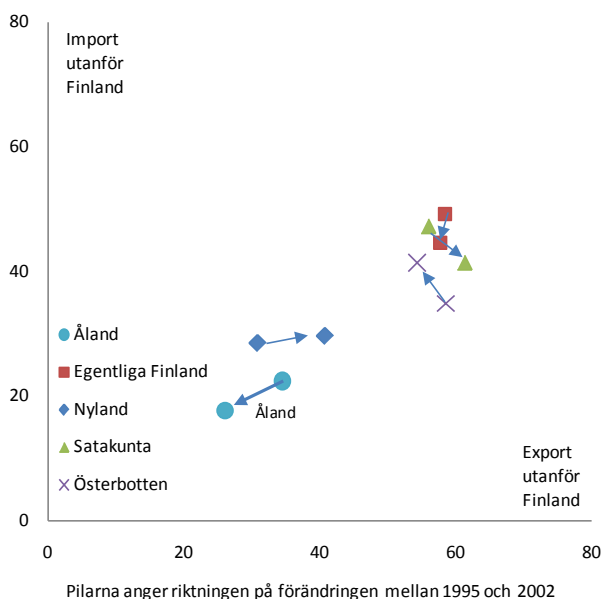

Källa: Egen bearbetning av data från Statistikcentralen

Hursomhelst kan vi slå fast att skattegränsens införande i mars 1997 innebar att Ålands ekonomiska integration med det övriga Finland ökade under en tid när, som tidigare nämnts, alla övriga finländska landskap minskade sitt beroende av den inhemska marknaden.

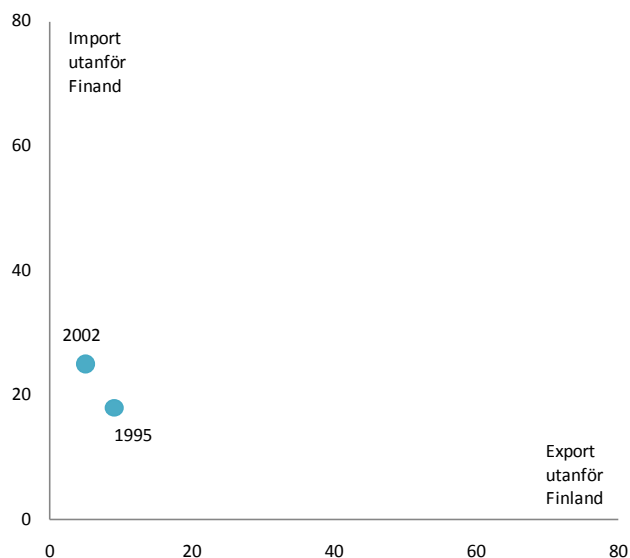
Än tydligare framgår den exceptionellt starka integrationen av det åländska näringslivet med det övriga Finland om man beaktar utrikeshandeln. Storleken på landskapens genomsnittliga relativa export till utlandet ökade marginellt från 44 procent av förädlingsvärdet 1995 till 45 procent år 2002 (*Figur 7* och *Tabell 8*). Under samma period minskade kvoten för den åländska utrikesexporten från 34 till 26 procent (avläses längs den horisontella axeln i *Figur 8*). Åland hamnade därmed först på 17de plats av alla 20 finländska landskap när det gäller utrikesexportens relativa storlek.

Figur 7. Import och export utanför Finland. Procentuella andelar av förädlingsvärdet, valda landskap, 1995 och 2002

Källa: Egen bearbetning av data från Statistikcentralen

Figur 8. Import och export utanför Finland, för Åland, exklusive transportsektorn. Procentuella andelar av förädlingsvärdet, 1995 och 2002

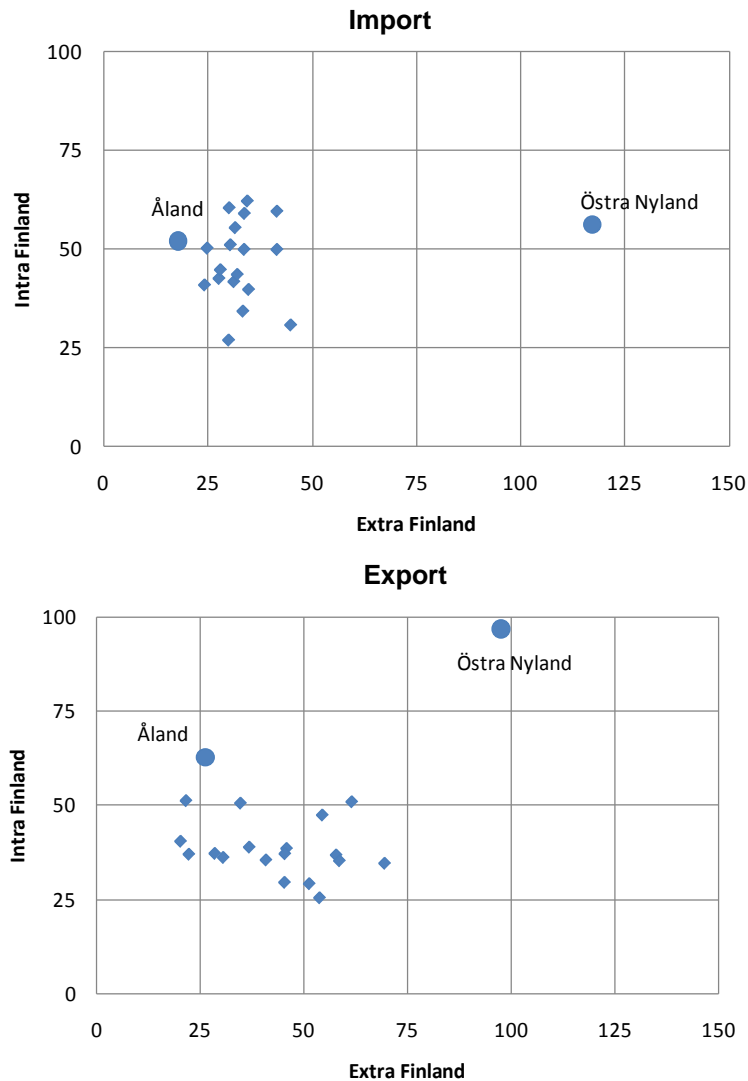
Källa: Egen bearbetning av data från Statistikcentralen

Ännu mer anmärkningsvärt är att Åland minskade sin redan blygsamma importkvot under de sju första åren av medlemskap. Faktum är att Åland är det landskap som importerar relativt sett minst från utlandet jämfört med övriga finländska landskap; endast 22 procent av förädlingsvärdet 1995, och 18 procent 2002. Genomsnittet för alla landskap var 33 1995 och 36 procent 2002. Åland rankades på sista plats när det gäller import från utlandet. Försvagningen i Ålands internationella integration kan avläsas längs den horisontella axeln i den vänstra grafen i *Figur 9*.

Även här kontrollerade vi i våra beräkningar vilken betydelse transportsektorn inklusive sjöfarten hade för den relativa storleken på Ålands utrikeshandel. När vi lämnade bort den sektorn, visade det sig att den relativa storleken på utrikesexporten sjönk dramatiskt, från 34 till 9 procent av förädlingsvärdet för år 1995, och från 26 till endast 5 procent år 2002. Skillnaden mellan åren var inte lika markant när det gäller utrikesimporten. Där sjönk kvoten från 22 till 18 år 1995 och steg från 18 till 25 år 2002 (*Tabell 4*).

Som illustreras i *Figur 8* betyder det här att om vi räknar bort transportsektorn inklusive sjöfarten minskade Ålands internationella integrationsgrad avseende exporten mellan 1995 och 2002 (avläses i horisontalled längs X-axeln i *Figur 8*).

Figur 9. Import och export inom och utanför Finland i förhållande till de finländska landskapens förädlingsvärde, 2002

Källa: Bearbetningar av data från Statistcentralens input-outputmatris för år 2002

Den sammantagna bilden av förändringarna i den åländska utrikeshandeln under EU-medlemskapets första sju år är att Åland integrerades starkare med den finländska ekonomin samtidigt som integrationen med utländska marknader försvagades.

Tabell 4. Import- och exportkvot*, hela näringslivet, respektive utan transportsektorn 2002

	Hela näringslivet	Exklusive transport
Import från Finland	52	52
Import från utlandet	18	25
Export till Finland	63	55
Export utrikes	26	5

*) Import respektive export som procentuell andel av förädlingsvärdet (totalt respektive utan transportsektorn)

Källa: Egna beräkningar, data från Statistikcentralen

I *Figur 9* och *Figur 5* plottas det interna utbytet (lodräta axlarna) mot det externa (vågräta axlarna) för år 2002. Som synes ligger Åland i allmänhet högt i vertikalled och lågt i horisontalled. Att Östra Nyland ligger så pass långt utanför klungan och har en betydligt högre integrationsintensitet, i synnerhet när det gäller det externa utbytet, beror främst på att Nestes stora oljeraffinaderi är beläget inom landskapet (Sköldvik).

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att Åland fortfarande år 2002 i liten utsträckning fungerade i ett utbyte över nationsgränserna. Vi får återigen upprepa den slutsats ÅSUB vid det här laget dragit i flera av sina tidigare utredningar: När det gäller Ålands ekonomiska integration med omvärlden är det dels den finländska statsgränsen, dels sjöfartens beroende av den finländska marknaden, som territoriellt bestämmer riktningen i de åländska handelsflödena, och styr dem till det övriga Finland.

Så länge man betraktar graden av ekonomisk integration med omvärlden och med övriga regioner i Finland, är man i praktiken en finländsk region bland andra, om än med tydliga särdrag. Igen: här är det den politiska ekonomin, och det institutionella regelverket och inte de fria marknadskrafterna som i första hand definierar det ekonomiska utbytet.

Åland har emellertid under de senaste två åren något ökat sitt utbyte med omvärlden utanför Finland, i första hand med Sverige genom den ökade utpendlingen av anställda till utflaggade fartyg. Detta har inneburit att åländska moderbolag inom passagerarsjöfarten köper in tjänster från sina dotterbolag genom att bemanna sina svenske registrerade fartyg, vilket i sin tur ger utslag i en förstärkt handelskvot (se *Tabell 5*).

Den åländska finanssektorns expansion i västerled kommer också den att avspeglas i ett något ökat utbyte med omvärlden. Men i grunden kvarstår den starka integrationen av den åländska ekonomin i den finländska under överskådlig tid.

Hur och var kommer då EU in i bilden? Knappast alls, frestas man säga. Den övergripande slutsatsen är att EU-medlemskapet tydligen inte inneburit att det åländska näringslivet lyckats diversifiera sitt handelsutbyte mot den europeiska marknaden. Åland hade fortfarande 2002 det relativt sett minsta internationella handelsutbytet av alla finländska landskap, och vi kan utgå ifrån att den positionen ändrats endast marginellt under de senaste åren.

Tabell 5. Ålands externa handel* med varor och tjänster i förhållande till BNP, 2005-2008

	2005	2006	2007	2008
Export/BNP	70	70	72	77
Import/BNP	79	80	79	86
Handel/BNP	149	150	151	163

*) Inklusive gränshandel med varor och utbyte av tjänster med Finland

Källa: ÅSUB Rapport 2009:5 *Den åländska beskattningen. Ekonomiska effekter av alternativa framtidsscenarier 2010-2020*

Som vi påpekat tidigare har vi i första hand indirekt tillgång till uppgifter om den totala handeln (varor och tjänster) över Ålands gränser enbart genom de regionala *input-output*-tabellerna som sammanställts av den finländska Statistikcentralen år 1995 och 2002. I dessa tabeller får vi som vi sett tidigare tillgång till landskapens handelsutbyte med varandra respektive med utlandet. I övrigt finns inte sådana uppgifter att tillgå.

Inom ramen för den ekonomiska modellverksamhet som utvecklats inom ÅSUB, bland annat för att simulera effekter av ett överförande av beskattningsrätt till Åland, har vi byggt vidare på *input output*-matriserna och kan genom dessa ge goda närmevärden för handeln över Ålands gränser under de senaste åren.

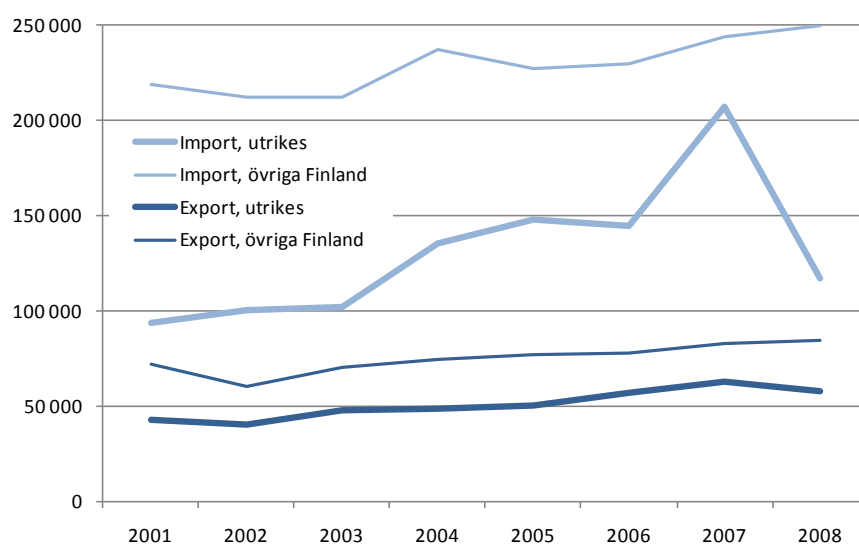
Uppgifterna i *Tabell 5*, som bygger på härledda data från våra modellsimuleringar antyder att det skett en viss ökning av den åländska ekonomins integration under de senaste åren.

Vi har också tillgång till årlig statistik gällande varuhandeln till och med 2008.¹¹ Grovt sett har utrikesimporten av varor till Åland legat på hälften av importen från det övriga Finland (*Figur 10*).

Två torrlastfartyg införskaffades till Åland 2007, därav skuttet uppåt i kurvan som representerar utrikesimporten till Åland det året. Som framgår av tabellen återgick varuimporten till normala nivåer igen 2008.

Figur 10. Ålands utrikes varuhandel och gränshandel med Finland med varor, 2001-2008 (1000 EUR)

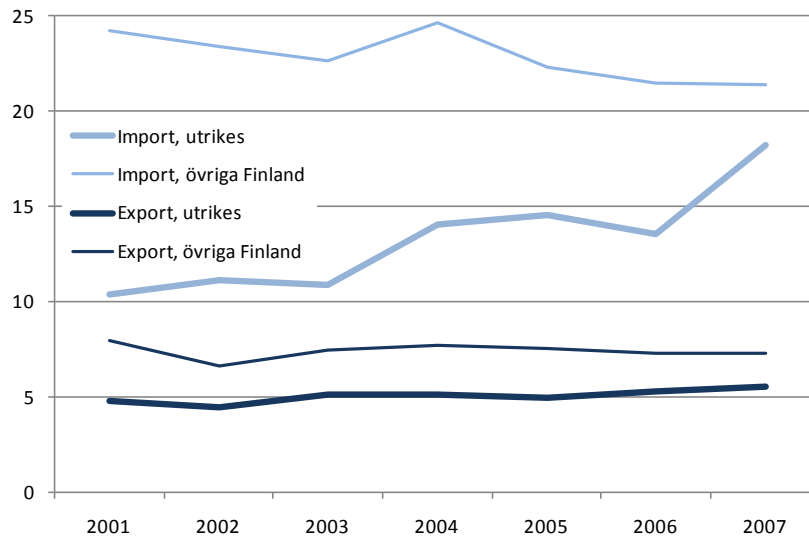

Källa: ÅSUB (2009) *Statistikmeddelande. Nationalräkenskaper 2009:1*

Kurvorna i *Figur 11* visar import och export av varor fördelade på övriga Finland och utlandet i förhållande till Ålands BNP. Genom dessa siffror får vi mått på förändringen i Ålands handelsintegration på varumarknaderna och på den geografiska fördelningen av handelsflödet. Vi kan konstatera att det skett en viss ökning av integrationsgraden med världen utanför Finland; kvoten för utrikesimporten pekar uppåt i grafen.

¹¹ ÅSUB (2009) *Statistikmeddelande. Nationalräkenskaper 2009:1*

Figur 11. Utrikeshandel och gränshandel med Finland med varor, 2001-2008 som procentuell andel av BNP

Källa: Egna bearbetningar av data från ÅSUBs databaser

5. Utvecklingen för hushållen under EU-medlemskapet

5.1 Introduktion

Har de åländska hushållen efter EU-inträdet gynnats eller missgynnats ekonomiskt av EU? Att hitta indikationer som stödjer en bedömning av detta är inte lätt. Överhuvudtaget är det mycket svårt att härleda förändringar i olika ekonomiska indikatorer direkt till medlemskapet, att särskilja EU-komponenten från andra komponenter. Den enda framkomliga vägen ser ut att vara att helt enkelt analysera utvecklingen under tiden för medlemskapet, och utifrån detta resonera kring kopplingarna till integrationsprocessen.

I detta avsnitt skall vi närmare analysera utvecklingen av några variabler som kan avläsas som indirekta välfärdsindikatorer.

- 1) Vi börjar med att se hur den *disponibla inkomsten per capita* utvecklats på Åland jämfört med hela Finland. Vi studerar utvecklingen av de centrala komponenterna i den disponibla inkomsten; löne- och kapitalinkomsterna. Vi sammanfattar dessutom utvecklingen i förhållande till finländska och svenska län (NUTS 2-regioner), med BNP per capita som grund och under perioden 1995-2006.
- 2) Därefter skall vi se hur den relativa utvecklingen av *konsumtionsutgifterna* och dess underkategorier utvecklats jämfört med hela Finland. Till dessa utgifter hör utgifterna för livsmedel, boende, inventarier, hälso- och sjukvård, alkohol och tobak, kläder och skor, transport (främst bilar), kommunikation, rekreation, samt hotell och restaurang.

Hur har det gått för den åländska BNP-tillväxten under EU-medlemskapet? I *Tabell 6* använder vi tillväxten i BNP per capita som mått på den relativa välfärdsutvecklingen mellan Åland, och finländska och svenska län. (I europeisk officiell statistikföring benämnda NUTS 2-regioner).

I jämförelse med dessa övriga nordiska län framstår den åländska BNP-tillväxten som medelmåttig respektive svag, beroende på vilket slutår man väljer för att beräkna

tillväxten. Väljer vi 10-årsperioden 1995-2005, hamnar Åland på sjunde plats av 13 i rangordning. Om vi istället väljer slutåret 2006, då utflaggningarna börjat verka negativt på den åländska tillväxten hamnar Åland på 13de och sista plats. Tiden under EU-medlemskapet har alltså inte varit särskilt gynnsam för den åländska tillväxten, men det har vad vi kan bedöma litet att göra med EU i sig, utan beror i första hand på strategiska företagsekonomiska beslut tagna ledande åländska rederier. Vi ser också att Södra Finland med Nyland och Helsingforsregionen haft den starkaste tillväxten av alla.

Tabell 6. Disponibel inkomst per person (EUR, köpkraftjusterad (PPP)) i finländska och svenska län (NUTS 2-regioner), 1995 och 2006. Rangordning efter tillväxt

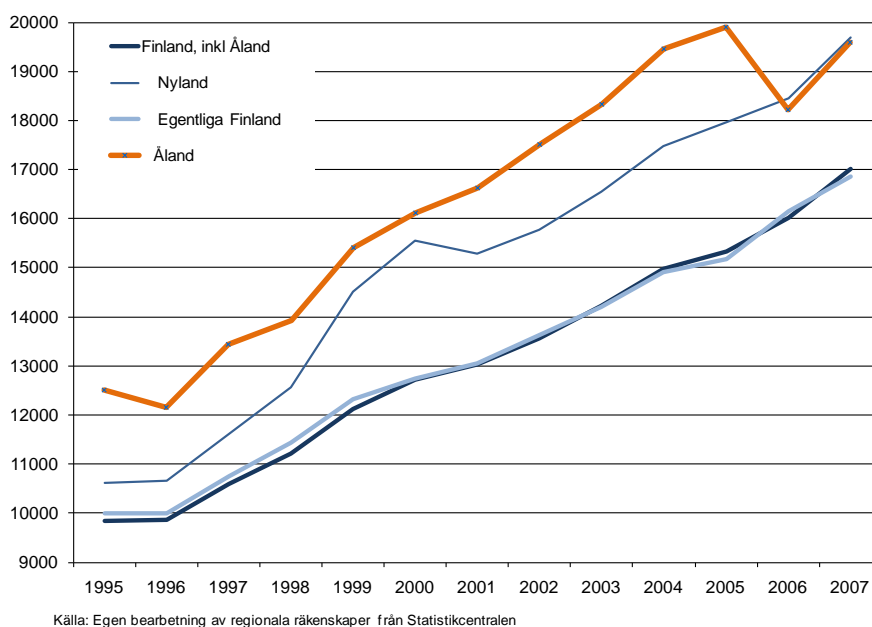
	1995	2005	2006	Tillväxt 1995-2005	Rang	Tillväxt 1995-2006	Rang
Södra Finland	7933	12801	13273	61,4	1	67,3	1
Norra Finland	6997	10818	11282	54,6	2	61,2	2
Västra Finland	7475	11366	11801	52,1	3	57,9	3
Östra Finland	7276	10873	11213	49,4	4	54,1	4
Mellersta Norrland	8802	12972	13536	47,4	6	53,8	5
Östra Mellansverige	8852	13064	13553	47,6	5	53,1	6
Småland med öarna	8698	12585	13278	44,7	10	52,7	7
Västsverige	9106	13200	13900	45,0	9	52,6	8
Stockholm	10659	15516	16179	45,6	8	51,8	9
Sydsverige	9162	13164	13777	43,7	12	50,4	10
Norra Mellansverige	8566	12357	12801	44,3	11	49,4	11
Övre Norrland	8418	12068	12577	43,4	13	49,4	12
Åland	9671	14186	13486	46,7	7	39,5	13

Källa: Egen bearbetning av data från EUROSTAT

5.2 Utvecklingen av hushållens disponibla inkomst per capita

De åländska hushållens genomsnittliga disponibla inkomst låg under medlemskapets första decennium (1995-2005) 23-30 procent över det finländska genomsnittet (*Figur 12*). 2006 skedde en plötslig förändring beroende på utflaggningsen av passagerartonnage och den åländska disponibla inkomsten sjönk i relativa termer till 14 procent ovanför det finländska genomsnittet, det vill säga i nivå med genomsnittet för Nyland.

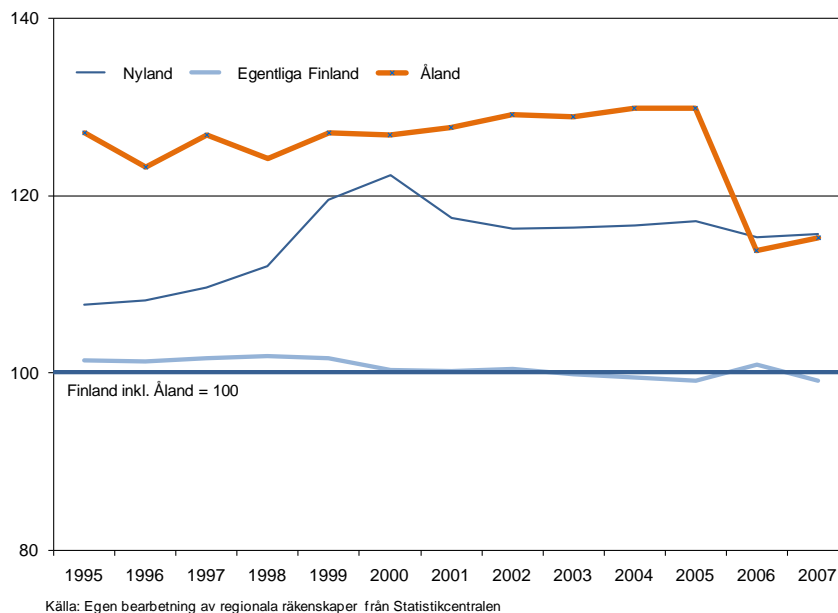
Figur 12. Disponibel inkomst *per capita* för Åland, Nyland, Egentliga Finland och Finland inkl. Åland 1995-2007

I *Figur 13* visas den relativa utvecklingen av den disponibla inkomsten för hushållen på Åland. De åländska hushållen ser ut att ha fått det något bättre jämfört med hela Finland det första decenniet som medlem i EU. Kurvan för Åland högst upp i figuren representerar i indexform utvecklingen för landskapet i förhållande till hela Finland (= 100). Vid anslutningen till EU år 1995 var den disponibla inkomsten på Åland cirka 27 procent högre än det finländska genomsnittet för att 10 år senare ligga 30 procent högre. Därefter halverades alltså försprånget. Orsaken till nergången ligger i såväl minskade kapital- som löneinkomster, och en nergång från en hög nivå 2005 (beroende i första hand på försäljningen av Chipsaktierna det året).

Här bör vi ha klart för oss att vi rör oss med uppgifter som inte är köpkraftskorrigerade, och att skillnaderna skulle se annorlunda ut om vi kunde ta hänsyn till den relativa prisnivån i landskapet. Men vi kan inte desto mindre konstatera att de åländska hushållens relativa position under 2000-talet i och med de senaste årens nergång försvagats i förhållande till Finland som helhet, och också i förhållande till landskapen Nyland och egentliga Finland (nedersta linjen i *Figur 13*).

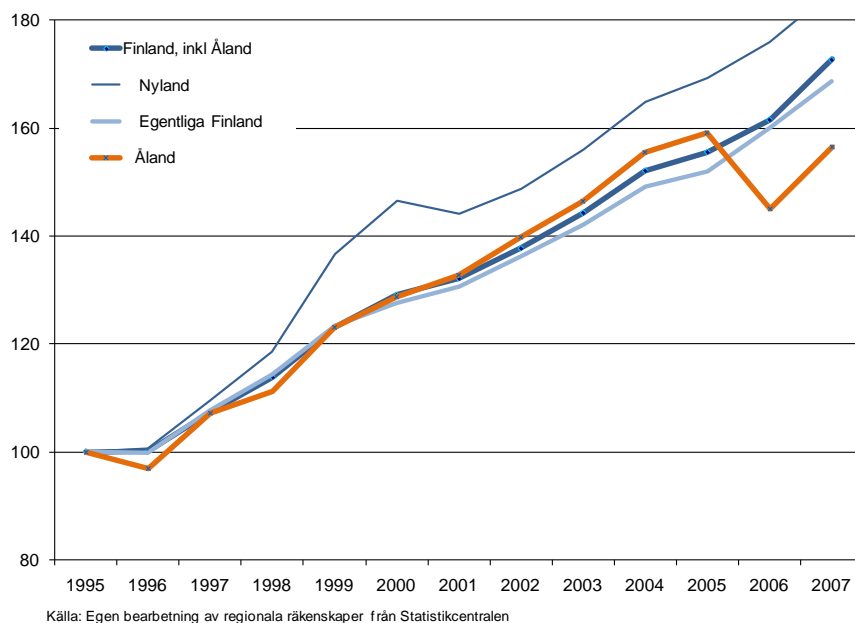
Figur 13. Relativt index för hushållens disponibla inkomst på Åland, i Nyland och Egentliga Finland, i förhållande till hela Finland, 1995-2007 (Finland inklusive Åland = 100)

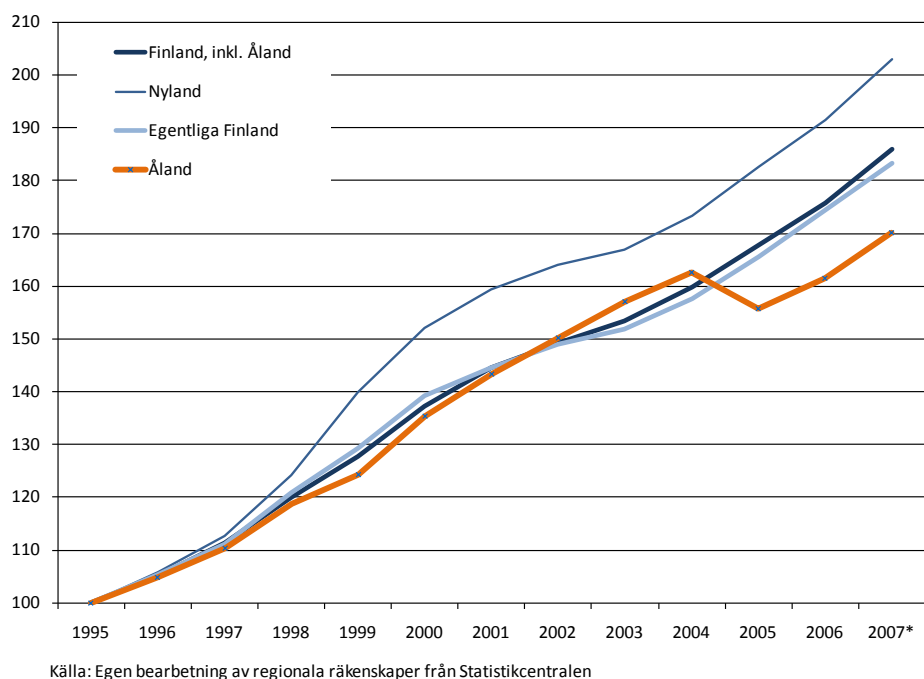
Ytterligare ett sätt att belysa utvecklingen av den disponibla inkomsten över tiden är att sätta år 1995 till index=100. Av *Figur 14* framgår att den disponibla inkomsten i Nyland, som omfattar huvudstadsregionen i Finland, steg klart snabbast under EU-medlemskapets första sex år (1995-2000) (den tunna linjen överst i figuren).

Under samma period växte de åländska hushållens disponibla inkomst lika mycket som det finländska genomsnittet. Därefter, under de fem följande åren, till och med 2005, närmade sig Åland den nyländska långsiktiga tillväxten, för att sedan falla klart under genomsnittet år 2006-2007. Våra senaste tillgängliga data säger alltså att tillväxten av de åländska hushållens disponibla inkomst de allra senaste åren tappat mark gentemot övriga finländska landskap.

Figur 14. Disponibel inkomst *per capita* för Åland, Nyland, Egentliga Finland och Finland inkl. Åland 1995-2007 (index 1995 = 100)

Figur 15. Löneinkomsterna för Åland, Nyland, Egentliga Finland och Finland inkl. Åland 1995-2007 (Index 1995 = 100)

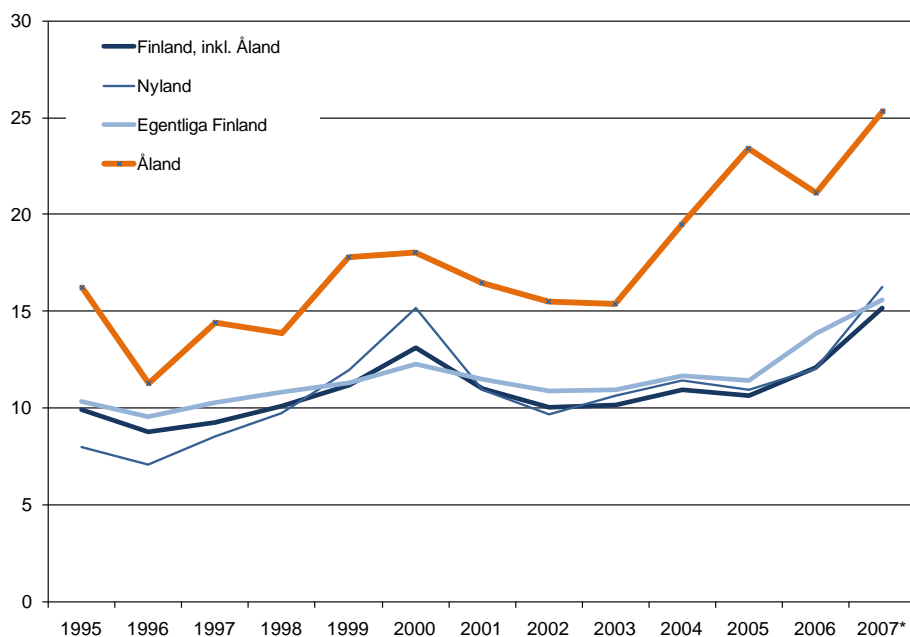

Vi vet också att kapitalinkomsterna sjönk med 28 procent år 2008 i förhållande till året innan. Det skulle kunna innebära att Ålands relativa position nu har försvagats ännu mera.

Den relativa löneutvecklingen under tiden för medlemskapet (1995) och fram till 2007 visar i princip samma utveckling som den disponibla inkomsten (*Figur 15*).

Kapitalinkomsterna har blivit en allt viktigare del i hushållens samlade inkomster under EU-medlemskapet. Som framgår av *Figur 16* utgjorde kapitalinkomsternas andel av de åländska hushållens primärinkomstsaldo vid EU-medlemskapets början drygt 16 procent, för att småningom stiga så att de 2007 låg på 25 procent.¹² Under samma period steg det finländska genomsnittet från 10 till 15 procent.

Figur 16. Kapitalinkomsterna som andel av primärinkomstsaldot* för Åland, Nyland, Egentliga Finland och Finland inkl. Åland, 1995-2007

Källa: Egen bearbetning av regionala räkenskaper från Statistikcentralen

*) Primärinkomstsaldo = Löner + kollektiva avgifter + kapitalinkomst - kapitalavgift + sammansatt förvärvsinkomst + driftsöverskott.

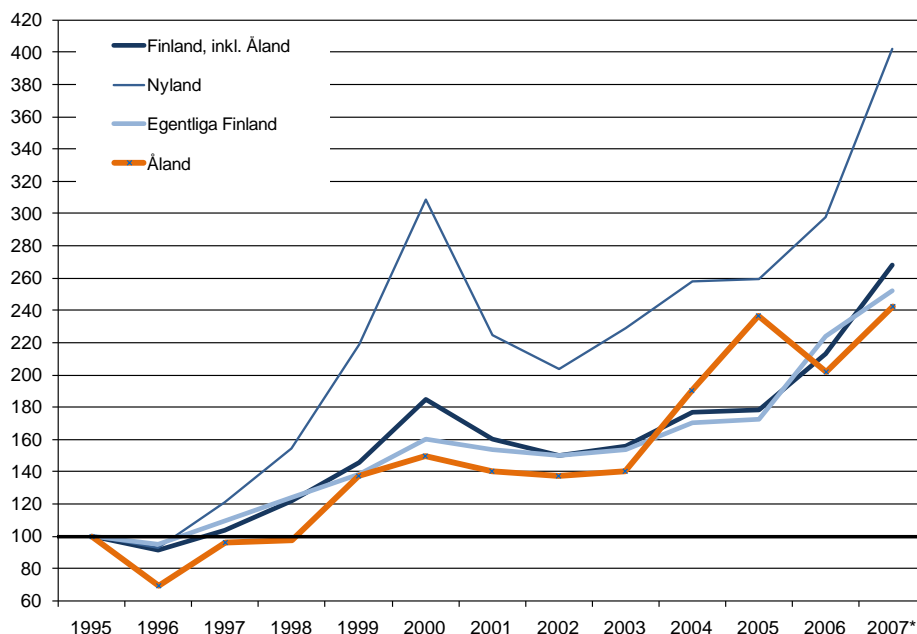
¹² Primärinkomstsaldot består av summan av löner, kollektiva avgifter, kapitalinkomst, minus kapitalavgift, plus sammansatt förvärvsinkomst och driftsöverskott.

Har tillväxten av de åländska hushållens disponibla inkomst och löneutveckling något med EU-integrationen att göra? Det är återigen så att man får konstatera att det snarare är så att frånvaron av en central komponent i EU-integrationen – det gemensamma tullområdet – snarare än integrationen i sig, varit avgörande för utvecklingen av de åländska hushållens välfärd. Utan skattefriförsäljningen ombord på färjorna, hade Åland tveklöst efter anslutningen och under överskådlig framtid hamnat i ekonomiskt bakvatten.

Nyland/Helsingforsregionen och Åland fungerar enligt olika ekonomiskt-territoriella principer. Medan Nyland har kunnat dra nytta av 1990- och 2000-talens globalisering och integration, har Åland hitintills klarat sig genom sitt 'skatteundantag' som är ett grundläggande avsteg från en av EU:s grundprinciper. Den negativa utvecklingen på Åland har dessutom de senaste åren varit specifikt kopplad till statlig näringspolitik (sjöfartspolitik) och enskilda företags resultat och beslut snarare än till vad som hänt i omvärlden.

Figur 17. Kapitalinkomstindex för Åland, Nyland, Egentliga Finland och Finland inkl. Åland 1995-2007 (Index 1995 = 100)

Källa: Egen bearbetning av regionala räkenskaper från Statistikcentralen

5.3 Hushållens konsumtionsutgifter

I detta avsnitt skall vi se hur den relativa utvecklingen av de åländska hushållens konsumtionsutgifter och dess underkategorier utvecklats jämfört med hela Finland. Närmare bestämt skall vi se på hur de åländska hushållens totala konsumtionsutgifter fördelat sig under två perioder. Vi ser också närmare på utgifterna för livsmedel, boende, inventarier, hälso- och sjukvård, alkohol och tobak, kläder och skor, transport (främst bilar), kommunikation, rekreation, samt hotell och restaurang, allt jämfört med utvecklingen för hela Finland. Det bör i sammanhanget påpekas att medan uppgifterna för de finländska hushållens konsumtion är representativa, finns en viss risk att uppgifterna för Åland är något mindre representativa, på grund av att antalet observationer i hushållsundersökningarna på vilka vi bygger i vissa fall är relativt få. Vi har försökt eliminera den risken genom att arbeta med två perioder, där vi slår samman data från fler undersökningar.

I detta avsnitt har vi bearbetat uppgifter från hushållsundersökningar gjorda av den finländska Statistikcentralen (SC) under drygt två decennier. Undersökningarna är gjorda åren 1985, 1990, 1995, 1998, 2001 och 2006. Genom att dela in dem i två grupper får vi en grupp med uppgifter för tiden fram till och med EU-medlemskapets första år; 1985, 1990, 1995, och en grupp som motsvarar tiden under medlemskapet; 1998, 2001 och 2006. Att på så sätt arbeta med sammanslagna data för flera år har för vårt syfte fördelen av att minska den felmarginal som man kan anta finns i de åländska uppgifterna.

Uppgifterna i Statistikcentralens databas anges i fasta (2006 års) priser. Efter att ha slagit samman uppgifterna för de tre undersökningarna i respektive grupp, beräknar vi de procentuella andelarna av de olika konsumtionskategorierna och jämför utfallet för respektive period.

Konsumentbeteendet är avhängigt konsumentens inkomst, varans pris, konsumentens preferenser, och antagandet att konsumenten alltid strävar efter att maximera sin välfärd/nytta (begrepp som i sin tur är öppna för olika definitioner). Vi använder i sammanhanget för det första begreppet *inkomstelasticitet* som mäter i vilken grad en förändring i hushållens inkomst motsvarar en förändring i den kvantitet av en viss vara eller tjänst som konsumeras.¹³

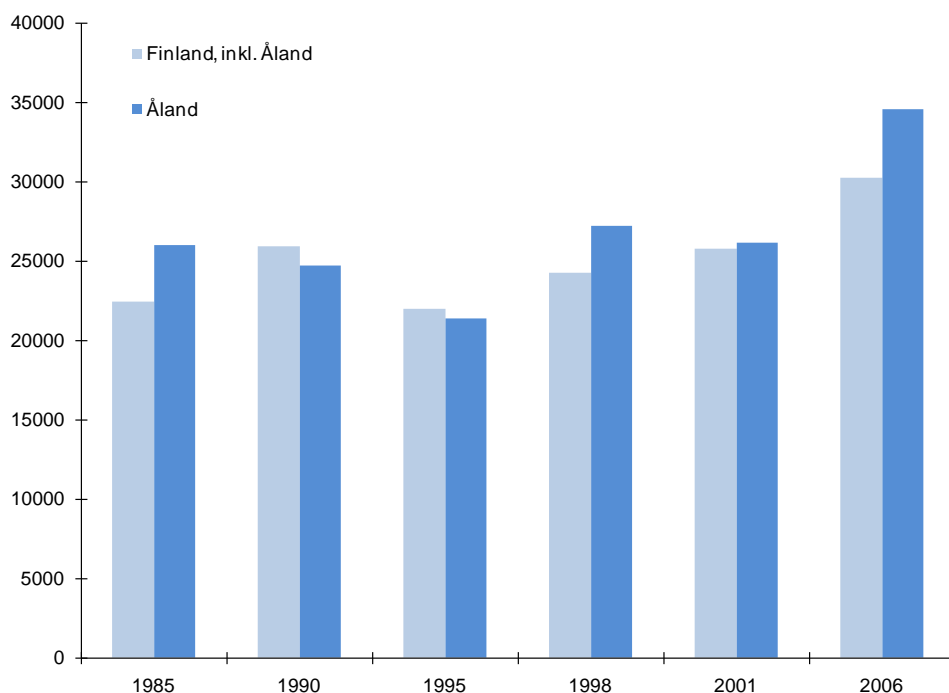
¹³ Vi skiljer i sammanhanget på följande begrepp (1) *normal vara* där inkomstelasticiteten är >0 , och i vilken ingår *lyxvaror* där inkomstelasticiteten är >1 och (2) *inferiöra* varor där inkomstelasticiteten är <0 (negativ). *Efterfrågans*

För det andra använder vi begreppet *utgiftsandelar* för att beteckna de procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna som kan hänföras till en viss kategori.

Vi gör följande antaganden:

- Om man kan avläsa en minskad andel av de totala konsumtionsutgifterna hos en kategori som kan klassas som nödvändighetsvara (inkomstoelastisk) så har det skett en välfärdsökning, och
- om man kan avläsa en ökad andel av de totala konsumtionsutgifterna hos en kategori som kan klassas som lyxvara (inkomstelastisk) så har det skett en välfärdsökning.

Figur 18. Totala konsumtionsutgifter i Finland och på Åland. Genomsnitt per hushåll, valda år 1985-2006 (EUR, 2006 års priser)

inkomstelasticitet mäter förändringen i efterfrågan när inkomsten förändras. Begreppet motsvarar den procentuella förändringen i efterfrågad kvantitet dividerad med den procentuella förändringen i inkomst. (1) När inkomstelasticiteten är mellan 0 och 1 är efterfrågan inkomstoelastisk. När inkomsten ökar, ökar också efterfrågan, men den procentuella andelen av inkomsten som läggs på varan minskar. (2) Vid en inkomstelasticitet som är större än 1 är efterfrågan inkomstelastisk, vilket innebär att när inkomsten ökar, ökar också efterfrågan och även den procentuella andelen av inkomsten som läggs på varan. (3) När inkomstelasticiteten är mindre än 0 är efterfrågan negativt inkomstelastisk. När inkomsten ökar minskar efterfrågan.

Med stigande disponibla inkomster följer oftast stigande konsumtionsutgifter. Av *Figur 18* framgår att det genomsnittliga åländska hushållet år 1995 hade något lägre samlade konsumtionsutgifter än det genomsnittliga finländska. Efter det har de åländska hushållens konsumtionsutgifter i absoluta termer och i genomsnitt överstigit genomsnittet för de finländska.

Enligt de senaste uppgifterna vi har (för 2006) låg de åländska hushållens konsumtion per år i genomsnitt 4 320 euro högre än de finländska. Detta är då inte köpkraftkorrigerade jämförelser, och tar därför inte hänsyn till skillnader i kostnadsläge på Åland jämfört med det finländska genomsnittet.¹⁴

Ekonomisk-historisk forskning har visat att hushållens inkomstelasticiteter för aggregerade konsumtionskategorier minskade gradvis över tid under 1900-talet i Sverige.¹⁵ Slutsatsen är att med stigande realinkomster över tid och med en skattegrundad fördelningspolitik övergår allt fler varor och tjänster från att ha varit lyxvaror till att vara nödvändighetsvaror. Forskningen har också visat att konsumtionskategorierna boende, transporter, samt fritid och kultur ökat sina utgiftsandelar över tid. Vi utgår här från att ett likartat mönster finns på Åland och i Finland.

En jämförelse dels mellan de åländska och finländska hushållens utgifter för *livsmedel*, och mellan deras utgifter för boende som andel av de totala konsumtionsutgifterna under perioden, kan ge en antydning om hur utvecklingen varit i köpkraftkorrigerade termer. De faktorer som verkar här är bland annat marknadsmässiga, globala, EU-relaterade, nationella, och lokala. De har också att göra med teknologiska, ekonomisk-politiska faktorer (skattenivåer, t.ex.). Därtill får man ta hänsyn till att förändringar i per capita inkomst ofta leder till förändrade preferensmönster i hushållens konsumtion.

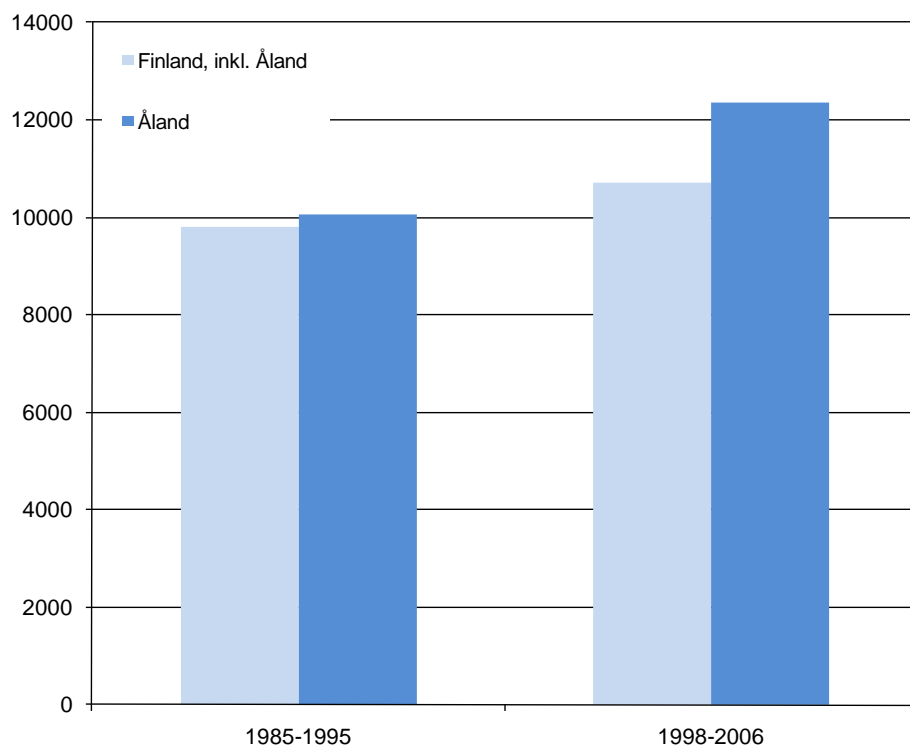
Här utgår vi i första hand från antagandet att förändringar i andelen för utgifterna för livsmedel i de totala konsumtionsutgifterna antyder en positiv välfärdsutveckling. Låt oss därför se på hur de åländska hushållen har klarat sig jämfört med hela Finland. Av de två staplarna till vänster i *Figur 19* att döma ser det ut som om de åländska hushållen under perioden 1985-1995 lade obetydligt mer resurser på livsmedel än det finländska genomsnittet.

---

¹⁴ För en analys av det åländska relativa kostnadsläget se Kinnunen, Jouko (2007) Migration, Imperfect Competition and Structural Adjustment. Essays on the Economy of the Åland Islands.

¹⁵ Simonsson, Per (2007) Konsumtionens utveckling 1913-1992. Mikrostudier utifrån konsumtionsdata. HUI, rapport.

Figur 19. Utgifter för konsumtion av livsmedel i Finland och på Åland. Genomsnitt per hushåll, valda år 1985-1995 och 1998-2006 (euro, 2006 års priser)

Källa: Egen bearbetning av data från Statistikcentralen

Det högra stapelparet, som representerar tiden under EU-medlemskapet, visar dels att hushållens utgifter för livsmedel låg betydligt högre än under den tidigare perioden, dels att ålänningarna då lade betydligt större resurser på livsmedel än det finländska genomsnittet.

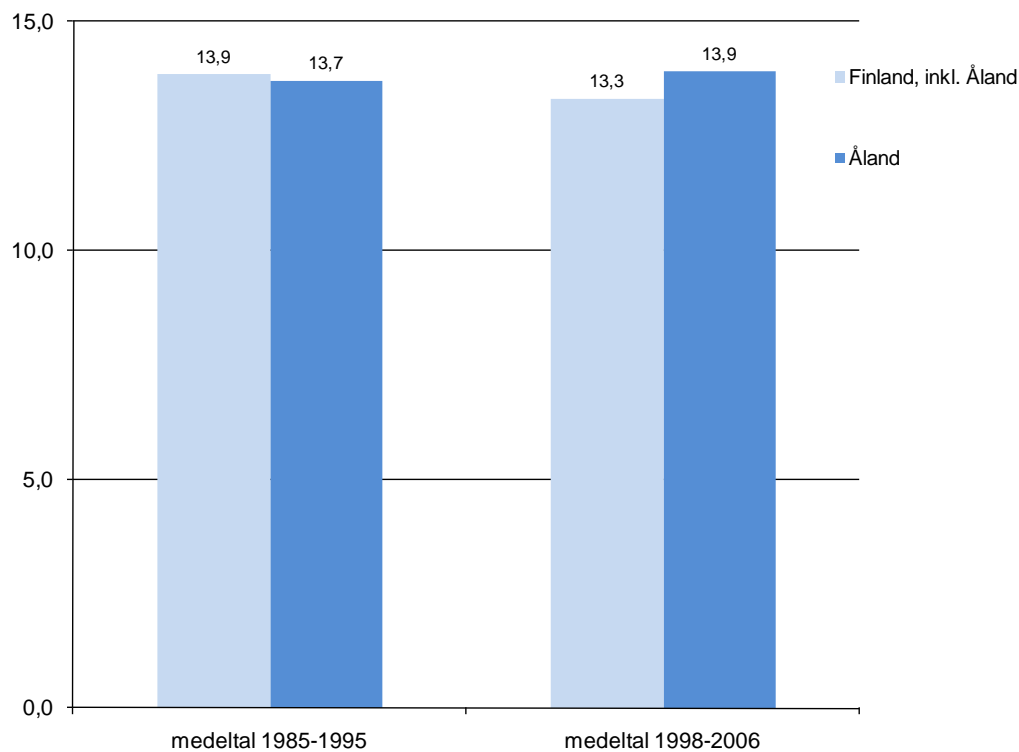
Att de åländska hushållen i absoluta tal har större utgifter för livsmedel än det finländska genomsnittet, betyder inte med självklarhet att dessa tynger deras hushållsbudget mer än genomsnittet.

Istället borde en titt på livsmedelsutgifternas *utgiftsandelar* ge svaret. En sådan granskning visar att i relativa termer har det skett förvånansvärt litet mellan de två perioderna. Livsmedelsutgifternas andel av hushållens totala konsumtionsutgifter har legat förvånansvärt stilla (*Figur 20*).

Figuren visar att medan det finländska hushållet minskat andelen livsmedelsutgifter i sina totala konsumtionsutgifter (från 13,9 till 13,3 procent) så ökade andelen något för

de åländska hushållen. I såväl Finland och Sverige har EU-medlemskapet inneburit ökade valmöjligheter för konsumenterna, och ökad konkurrens i producent- och försäljningsledet.

Figur 20. Livsmedelsutgifternas genomsnittliga andelar av de totala konsumtionsutgifterna för hushållen på Åland och hela Finland (procent), 1985-1995 och 1998-2006

Källa: Egna bearbetningar av data från Statistikcentralen (Finland)

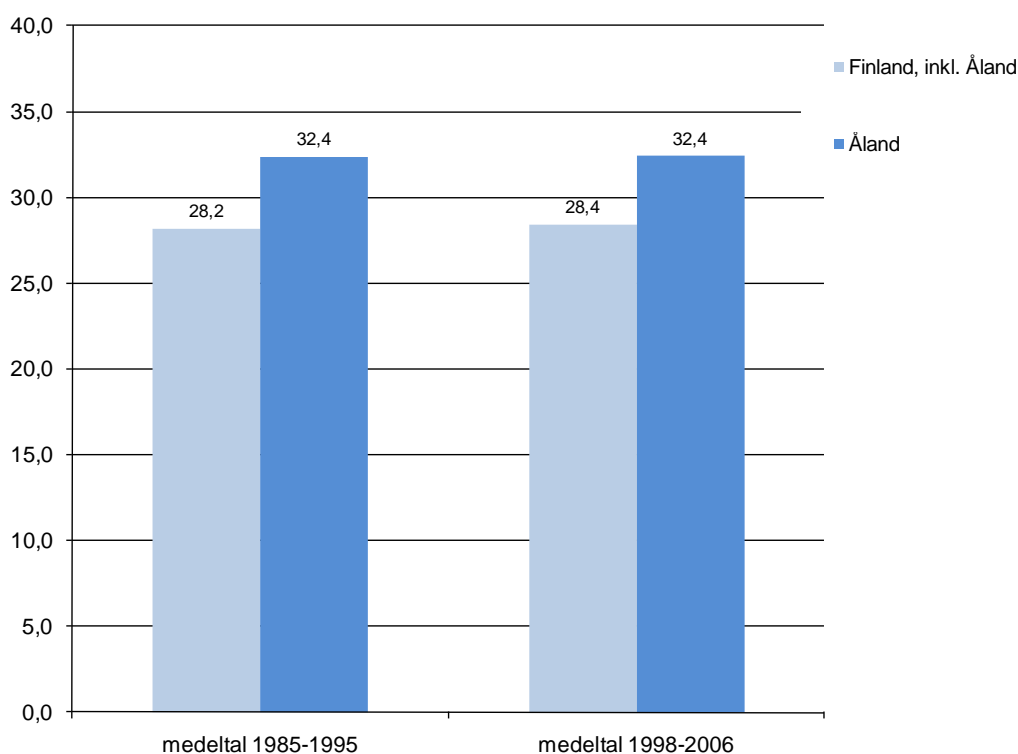
Medan det förstnämnda också gäller på Åland, blir vår slutsats att EU-medlemskapet inte ser ut att ha gynnat de åländska konsumenterna avseende den andel av konsumtionen man lägger på livsmedel jämfört med Finland som helhet. Det är sedan länge välkänt och accepterat i forskningslitteraturen att en minskad andel livsmedel i hushållens totala konsumtionsutgifter indikerar en stigande levnadsstandard.¹⁶

Hur förhåller det sig med utvecklingen av utgifterna för *boende* om man jämför perioden 1985-1995 med 1998-2006? Som framgår av *Figur 21* har det knappast skett

¹⁶ Per Hortlund (2009) *Globaliseringen och de svenska tjänstenäringarna. Underlag till Globaliseringsrådet* "Andelen av utgifterna som läggs på livsmedel är, allt annat lika, det bästa måttet på materiell levnadsstandard" (Engels lag).

någon förändring alls i hur stor andel av den totala konsumtionen som det genomsnittliga finländska och åländska hushållet lägger på boende när man jämför perioden fram till EU-medlemskapet och under själva medlemskapet.

Figur 21. Hushållens utgifter för boende. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna för hushållen på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006

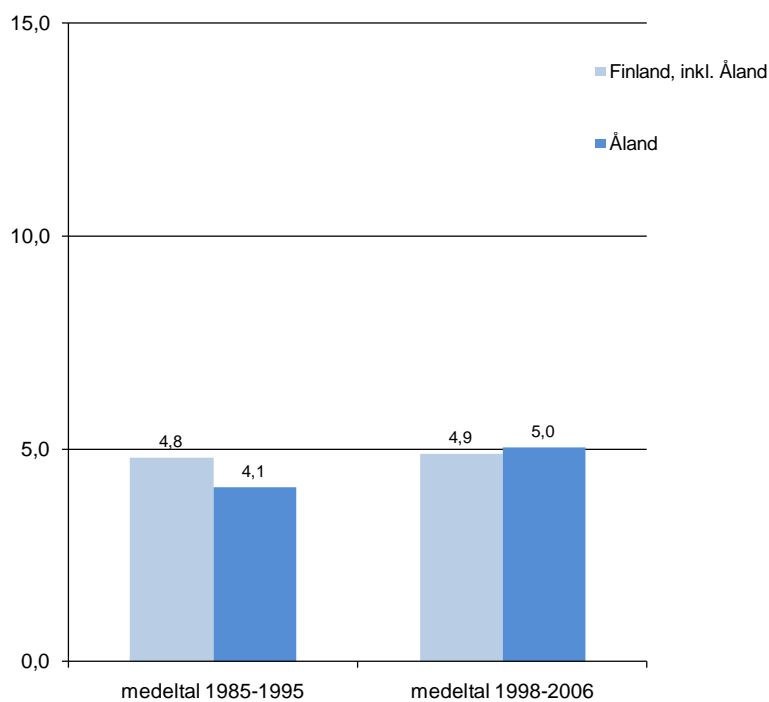

Källa: Egna bearbetningar av data från Statistikcentralen (Finland)

Den närmast till hands liggande förklaringen är att samtidigt som vi haft stigande per capita inkomster under tiden efter 1995, har kostnaderna för boende under perioden efter EU-inträdet stigit. Denna omedelbara förklaring framstår som den mest plausibla eftersom konsumtionen av bostäder har visat sig ha en förhållandevis låg inkomstelasticitet (i Ålands fall kring 0,7-0,8). Det betyder att utgifterna för boende vid en viss tidpunkt visserligen ökar i absoluta termer med ökande inkomst, men att hushållen vid ökad inkomst tenderar att lägga relativt sett mindre utgifter på bostäder. Ser man historiskt, har genomsnittshushållets stigande realinkomst inneburit att andelen av konsumtionsutgifterna som man lägger på boende ökat, medan inkomstelasticiteten minskat något.

Det bör också i sammanhanget noteras att hushållen idag får relativt sett mer boendeyta för de pengar som läggs på boende nu än för 10 år sedan. Vi bor överlag rymligare till samma relativkostnad som vid tiden innan EU-inträdet. Bostadsstandarden har överlag höjts under tiden för medlemskapet. På Åland har man byggt allt större och mer påkostade egnahemshus. Man lade alltså i princip samma andel av sin total konsumtion – cirka en tredjedel – på boende under medlemskapsperioden, men man fick så att säga mer, kvantitativt och kvalitativt, för samma pengar under den senare perioden. I sammanhanget är det viktigt att påminna sig om att med ökade *per capita*-inkomster förändras preferensmönstret hos hushållen.

Figur 22. Hushållens utgifter för inventarier. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006

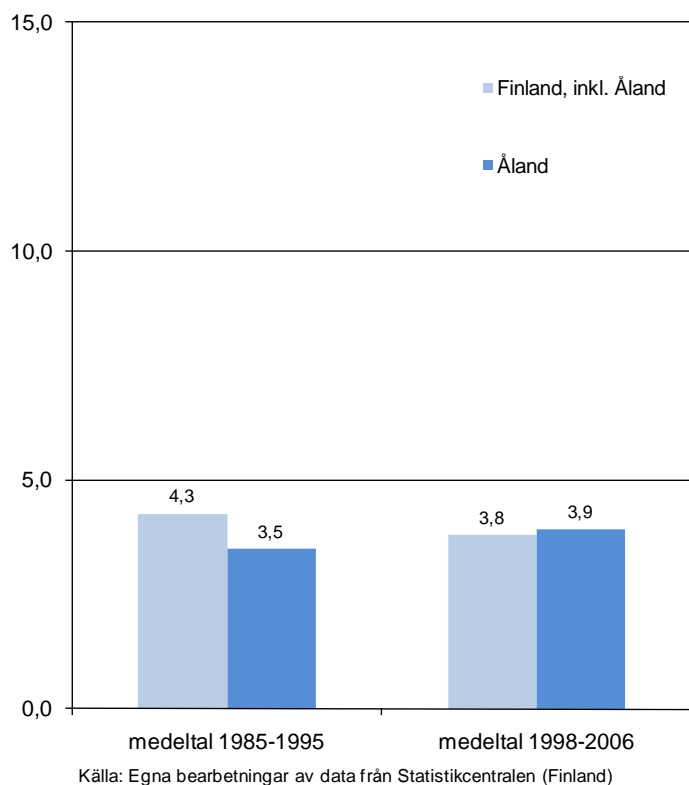

Källa: Egna bearbetningar av data från Statistikcentralen (Finland)

Kategorin 'inventarier' innehåller möbler och större hushållsutrustning. Av *Figur 22* att döma ser det ut som om de åländska hushållen under den senare perioden lagt relativt sett mer resurser på inventarier under senare perioden jämfört med den tidigare, medan det finländska genomsnittshushållets utgifter hållits nära nog på samma nivå. Eftersom denna kategori inte anses vara en 'lyxvara' (med en inkomstelasticitet >1), så är resultatet något oväntat. Möjligtvis kan det återigen vara ett uttryck för bristande konkurrens i branschen på Åland.

Figur 23. Hushållens utgifter för hälso- och sjukvård. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006

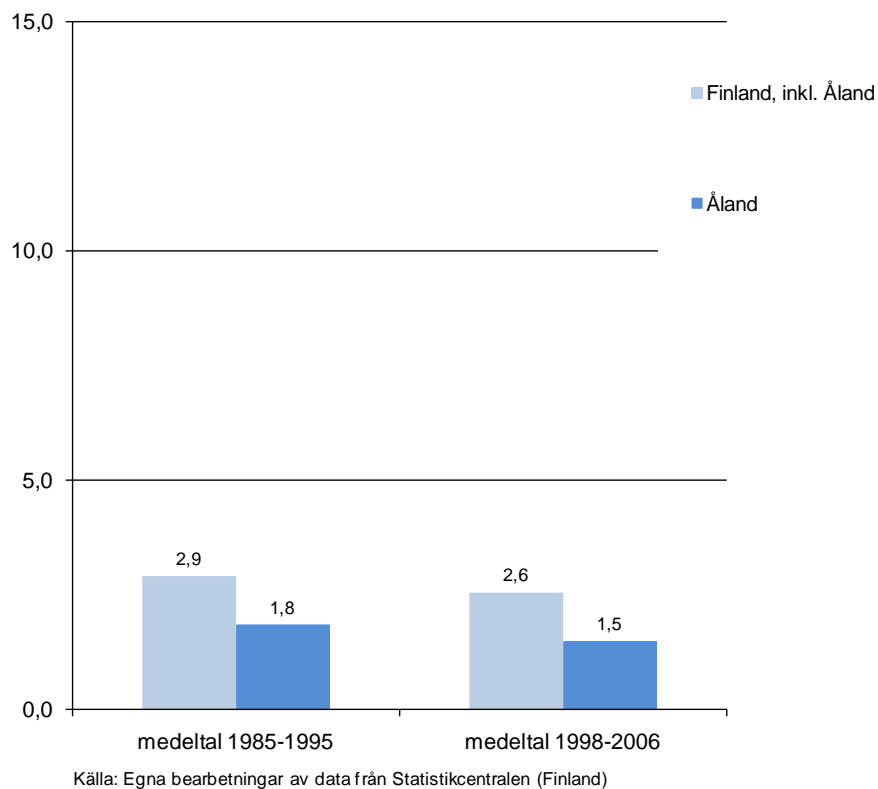

De åländska hushållens relativa utgifter för *hälso- och sjukvård* ser ut att ha ökat något, medan det finländska genomsnittet minskat sina (*Figur 23*). Orsaken är ett ökat utbud av marknadsprissatta tjänster inom området och förändrade preferenser hos konsumenterna. Här finns dock knappast någon EU-komponent som inverkar.

De åländska och finländska hushållens utgifter för hälso- och sjukvård ligger på samma nivå under den senare perioden. Huruvida den här varan är en normal vara (inkomstelasticitet <1) eller en lyxvara (inkomstelasticitet >1) beror på samhällsmodell och sjukförsäkringssystem. I USA, med ett mer marknadsbestämt utbud än hos oss, har hälso- och sjukvårdstjänster observerats ha en hög inkomstelasticitet (kring 1,6).¹⁷ Av detta borde följa att med stigande realinkomster följer en stigande relativ konsumtion av hälso- och sjukvård. Hälso- och sjukvård är alltså enligt vår ekonomiska definition en lyxvara i USA.

¹⁷ Fogel, Robert W. (1999) 'Catching up with the Economy'. *American Economic Review* 89 (1), 1-21.

Figur 24. Hushållens utgifter för alkohol och tobak. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna för hushållen på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006

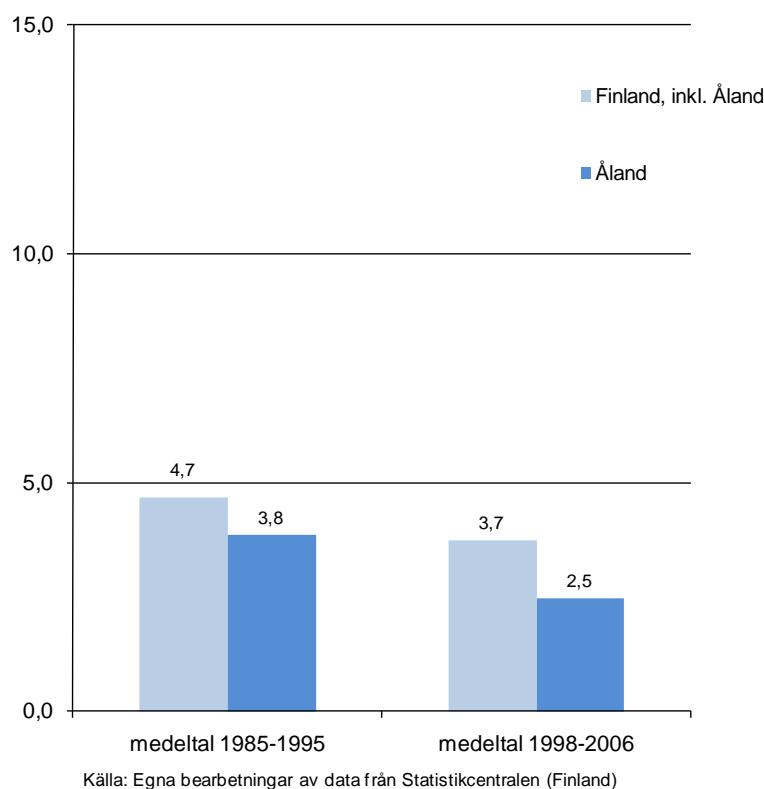
Eftersom inga grundliga studier gjorts i ämnet vet vi inte säkert var elasticiteten för denna kategori ligger i Finland. Men vi bedömer att på Åland och i den skandinaviska välfärdsmodellen överlag, med allmän sjukförsäkring och skattefinansierad hälso- och sjukvård, bör inkomstelasticiteten ligga kring 0,9.¹⁸

De finländska och åländska hushållen lade en minskad andel av de totala konsumtionsutgifterna på *alkoholdrycker* och *tobak* under perioden 1998-2006 (*Figur 24*). Det kan bero på sänkta alkoholskatter under perioden, men säkert också på minskat rökande.¹⁹ De åländska hushållens lägre relativkostnader för dessa varor beror förmodligen på en bättre tillgång till skattefria varor från färjorna.

¹⁸ Inofficiella, opublicerade beräkningar gjorda av ekonom-statistiker Jouko Kinnunen vid ÅSUB.

¹⁹ Sammantaget har rökandet gradvis minskat både i Sverige och i Finland under perioden 1980-2006 (någon mer omfattande undersökning om ålänningarnas rökvanor har inte gjorts, men vi utgår ifrån att trenden finns även här). Kansanterveyslaitos/Folkhälsoinstitutet (2005). Publikation 2005 B 18 och publikation 2007 B1. Uppgifter för Sverige från Temo (2005).

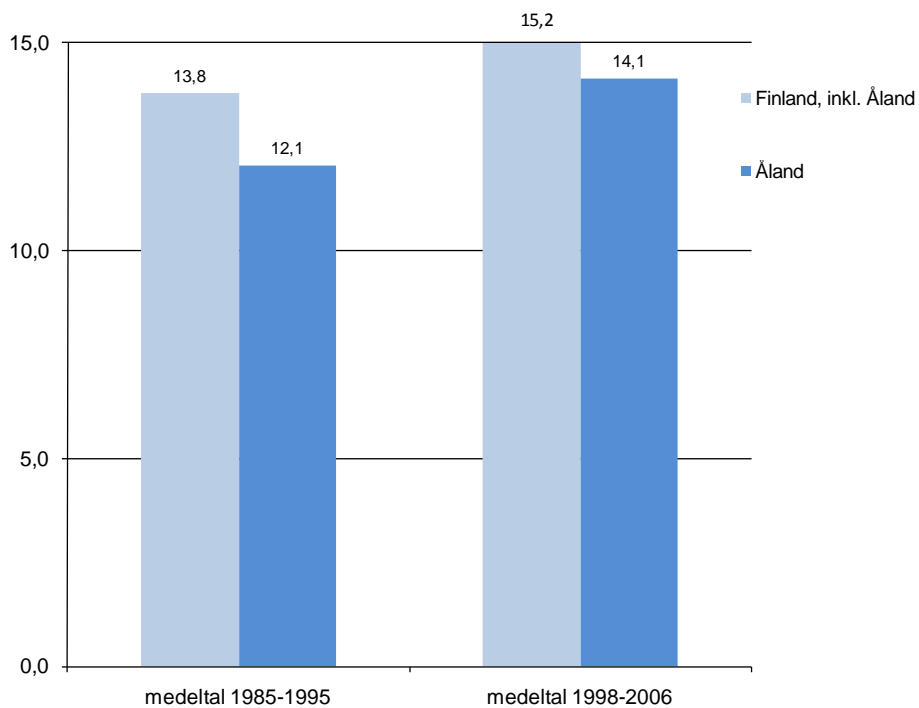
Figur 25. Hushållens utgifter för kläder och skor. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006

De relativa hushållsutgifterna för *kläder och skor* har minskat rejält på Åland under perioden efter EU-inträdet, jämfört med perioden innan (*Figur 25*). Det är helt i linje med förutsägelsen att med stigande realinkomster över tid lägger hushållen en mindre andel av sina totala utgifter på kläder och skor. Frågan är då om detta är kopplat till EU? Det är det knappast, bedömer vi. Att de åländska utgiftsandelarna är så pass mycket lägre än det finländska genomsnittet har förmodligen att göra med att ett specifikt lokalt åländskt fenomen att göra. Man handlar en stor del av sina kläder i Sverige, och priserna ligger betydligt lägre där.

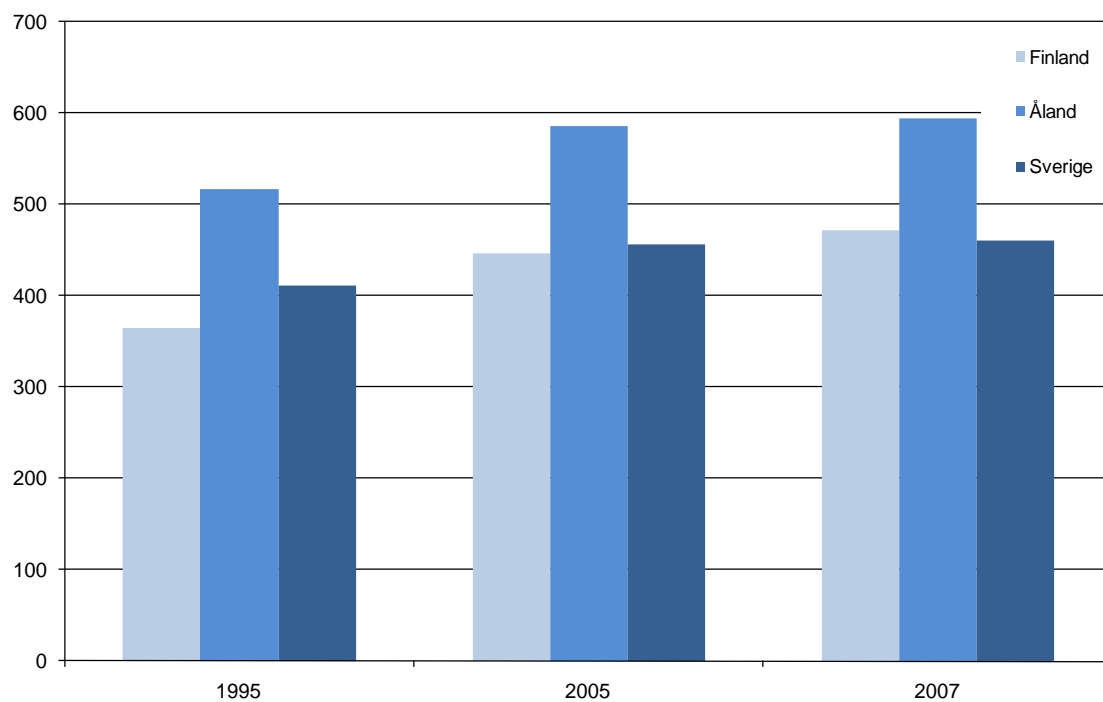
Våra uppgifter för utgifter för *transport* (*Figur 26*) som omfattar inköp av fordon, nya och begagnade, drivmedel, taxiresor och resor inom Finland visar att utgifterna för kategorin transport ökat mer på Åland än i Finland som helhet. Utgiftsandelen för denna kategori (inklusive utgifter för bilar) stiger historiskt med stigande realinkomst.

Figur 26. Hushållens utgifter för transport. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998

Källa: Egna bearbetningar av data från Statistikcentralen (Finland)

Figur 27. Antal personbilar per 1000 invånare för Åland, Finland och Sverige. 1995, 2005 och 2007

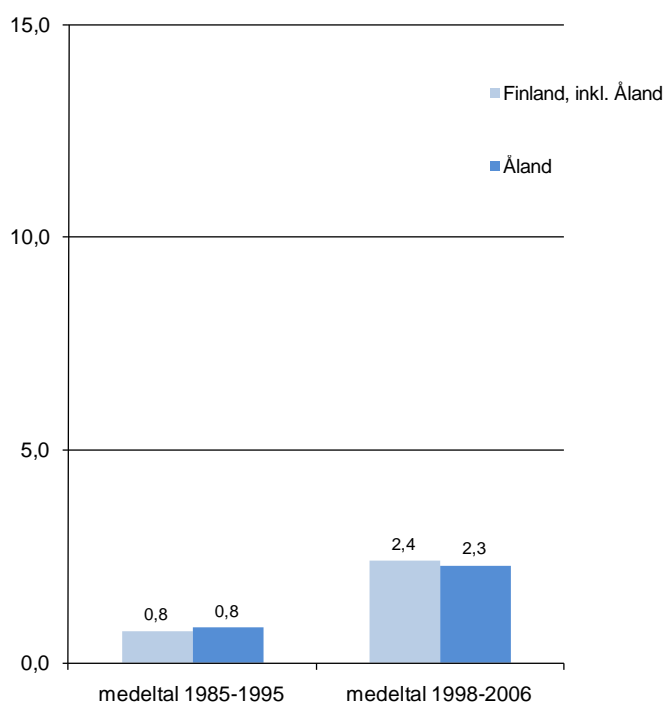

Källa: Statistisk årsbok för Åland

Inkomstelasticiteten, däremot, har i ett historiskt perspektiv sjunkit, så att kategorin som helhet numera är en normal vara. Vad vi förstår finns inte heller här någon koppling till EU-medlemskapet. Möjligtvis kan det vara något förvånande att de åländska hushållens utgiftsandelar för denna kategori är mindre än för de finländska hushållen trots att Åland är betydligt biltätare än såväl Finland som Sverige (*Figur 27*).

I utgifter för *kommunikation* ingår bl.a. posttjänster, fast och mobil telefonutrustning och avgifter för dessa, samt internetkostnader. Utgifterna för denna kategori av de åländska hushållens konsumtion har stigit relativt sett ungefär lika mycket som de har stigit i hela Finland. Förklaringen till den högre andelen utgifter för kommunikation under EU-perioden är säkert den allmänna spridningen av nya produkter relaterade till mobil- och internetteknologierna.

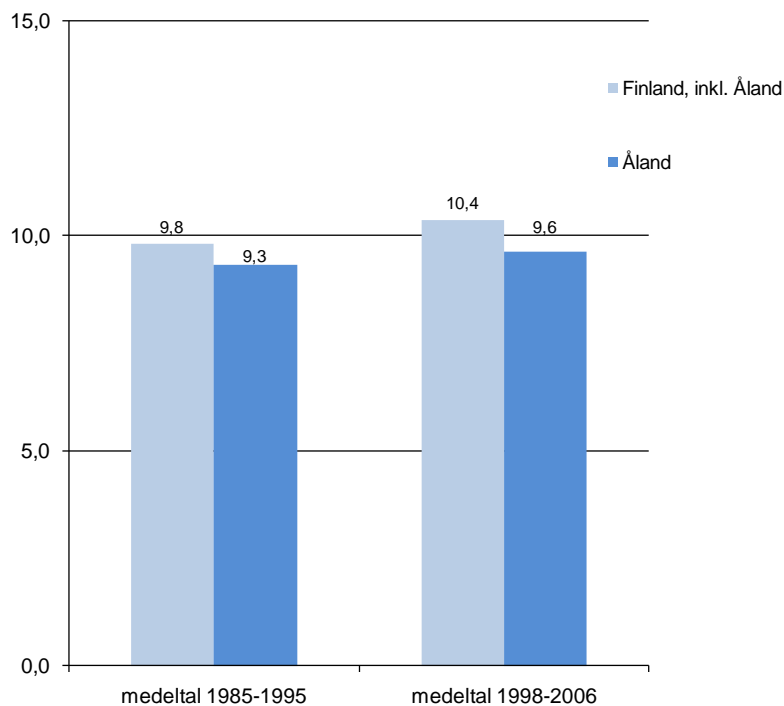
Figur 28. Hushållens utgifter för kommunikation. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006

Källa: Egna bearbetningar av data från Statistikcentralen (Finland)

Kategorin *rekreation* är en splittrad grupp och innefattar såväl varu- som tjänstekonsumtion. Där ingår konsumtion av TV, datorer, leksaker, spel, fritidsbåtar, böcker och tidningar men också kultur- och fritidstjänster som exempelvis resor.

Figur 29. Hushållens utgifter för rekreation. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006

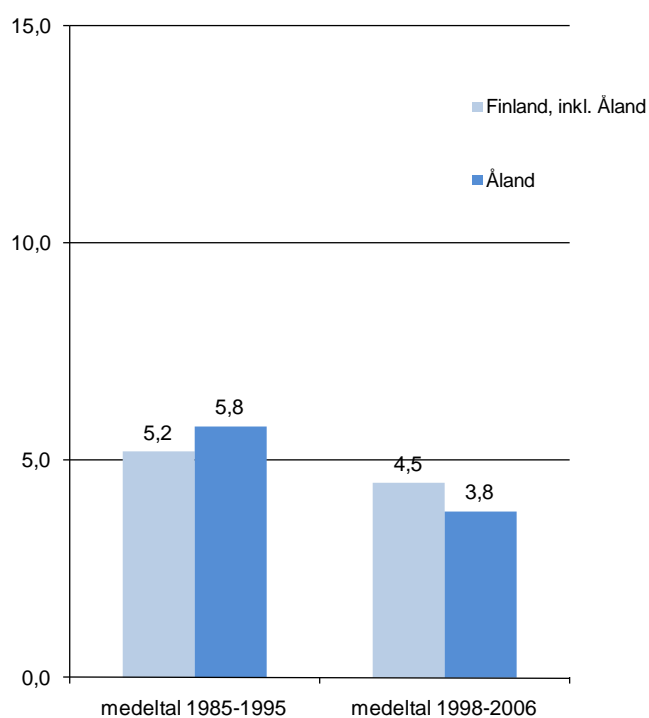
Källa: Egna bearbetningar av data från Statistikcentralen (Finland)

Som framgår av *Figur 29* är förändringarna marginella mellan de två perioderna. Man lade tydligen obetydligt mer relativt sett på rekreation under EU-medlemsperioden, än under perioden 1985-1995.

I kategorin *hotell- och restaurang* ingår kostnader för catering, restaurang- och cafébesök, arbetsplatsmåltider, inkvarteringstjänster. Stora delar av de reella kostnaderna för hotellbesök utomlands hamnar under kategorin 'rekreation', eftersom de ofta ingår i kostnaderna för paketresor. En jämförelse mellan de aktuella perioderna ger vid handen att här har vi en bransch där finländare såväl som ålänningar spenderar relativt sett mindre av sina samlade resurser under den senare perioden (*Figur 30*). De åländska hushållen spenderade enligt våra tillgängliga data under 1985-95 nära 6 procent av sina totala konsumtionsutgifter på hotell- och restaurang, en andel som minskade till knappt 4 procent under perioden 1998-2006.

Eftersom efterfrågan på denna tjänstekategori har en relativt hög priselasticitet, tyder det på att hotell- och restaurangtjänster varit relativt sett dyrare under perioden 1998-2006 jämfört med 1985-1995. Den förestående momssänkningen av skattesatsen på restaurang- och cateringtjänster i sommar kommer enligt denna logik att öka konsumtionsefterfrågan men lämna relativkostnaderna för dessa tjänster oförändrade.

Figur 30. Hushållens utgifter för hotell och restaurang. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna på Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006

Källa: Egna bearbetningar av data från Statistikcentralen (Finland)

5.4 Utvecklingen för hushållen: en sammanfattning

Vad kan vi utläsa ur jämförelsen mellan de två perioderna; den ena fram till och med EU-medlemskapets första år (1985-1995) och den andra under själva medlemskapet (1998-2006)? Och mer specifikt: kan vi utläsa om den europeiska integrationsprocessen haft någon inverkan på utfallet för Ålands del? Följande sammanfattande iakttagelser om förändringarna i kan göras:

Tabell 7. Hushållens utgiftsandelar. Procentuella andelar av de totala konsumtionsutgifterna för Åland och hela Finland under 1985-1995 och 1998-2006

	Finland			Åland		
	1985-1995	1998-2006	skillnad	1985-1995	1998-2006	skillnad
Livsmedel	13,9	13,3	-0,5	13,7	13,9	0,2
Alkohol	2,9	2,6	-0,4	1,8	1,5	-0,4
Kläder och skor	4,7	3,7	-0,9	3,8	2,5	-1,4
Boende	28,2	28,4	0,2	32,4	32,4	0,0
Inventarier	4,8	4,9	0,1	4,1	5,0	0,9
Hälso- och sjukvård	4,3	3,8	-0,5	3,5	3,9	0,4
Transport	13,8	15,2	1,4	12,1	14,1	2,1
Kommunikation	0,8	2,4	1,6	0,8	2,3	1,5
Rekreation	9,8	10,4	0,6	9,3	9,6	0,3
Hotell, restaurang, mm	5,2	4,5	-0,7	5,8	3,8	-2,0
Övrigt, (inkl. utbildning)	11,8	10,9	-0,9	12,7	10,8	-1,9
Totalt	100,0	100,0		100,0	100,0	

Källa: Egna beräkningar baserade på data från Statistikcentralen

- *Livsmedlens* andel av hushållens konsumtionsutgifter har varit förvånansvärt stabil i Finland och på Åland. I Finland som helhet sjönk andelen något (från 13,9 procent till 13,3 procent), medan den steg något på Åland (från 13,7 till 13,9 procent), (se *Tabell 7*). Vi kan med andra ord inte här utläsa någon positiv effekt av EU-medlemskapet på de åländska utgiftsandelarna för livsmedel på Åland.
- Utgiftsandelarna för kategorin *alkohol/tobak* har sjunkit i såväl Finland som på Åland mellan perioden 1985-1995 och 1998-2006. Orsaken till minskningen ligger i förändrade preferenser i form av minskat rökande. Möjligen kan man säga att EU spelar in i minskningen av den åländska utgiftsandelen såtillvida att Åland trots EU-medlemskapet har kunnat upprätthålla sin skattegräns mot EU och samtidigt upprättat en ny tullgräns mot det övriga Finland, vilket i sin tur garanterat en lätt tillgång till skattefria alkohol- och tobaksvaror.
- Utgiftsandelarna för *kläder och skor* har minskat mellan perioderna både i Finland och på Åland (*Tabell 7*). Här ser de åländska hushållen ut att ha vunnit mer än de finländska som helhet. Är detta kopplat till EU? Inte vad vi kan se. Istället har det förmodligen att göra med att ålänningarna i hög utsträckning handlar kläder i Sverige, och att priserna ligger lägre där än i Finland.
- Utgifterna för *boende* visar ett stabilt mönster (fjärde raden i *Tabell 7*). Ålänningarna har under senare år lagt en större andel av sina totala utgifter

(närmare en tredjedel) på boende än genomsnittsfinländaren. I ett långt historiskt perspektiv har utgiftsandelarna för boende ökat med en allmänt stigande realinkomst. Trots det är inkomstelasticiteten relativt låg. Förvånande nog har utgiftsandelarna knappt förändrats alls mellan perioderna. Ingenting tyder på att utgiftsandelarna skulle ha något med EU-integrationen att göra.

- Utgiftsandelen för *inventarier* (främst möbler och husgeråd) har legat stabilt i Finland, medan den har stigit på Åland (från 4,1 till 5,0) och ligger nu strax över den finländska nivån (*Tabell 7*). Inte heller här kan vi finna någon relevant koppling till EU-medlemskapet.
- Utgiftsandelarna för kategorin *hälso- och sjukvård* har minskat mellan perioderna i Finland som helhet men ökat något på Åland (till 3,9 procent, *Tabell 7*). Kategorin innehåller till stor del tjänster som tillhandahålls av den offentliga sektorn, och vars pris inte är marknadsbestämda. Ändå stiger det privatproducerade, marknadsbestämda, innehållet i kategorin gradvis. Dessa tjänster handlas i mycket liten utsträckning över gränserna och påverkas därför inte direkt av EU-integrationen.
- Utgiftsandelarna för kategorin *transport*, som innehåller de tunga komponenterna bilar och drivmedel, har stigit i Finland och på Åland mellan de två perioderna. Den allmänna historiska trenden har varit att utgiftsandelarna för transport har ökat, i takt med att bilinnehavet ökat. Man kan se ökningen av utgiftsandelarna i *Tabell 7* som en indikation på att den materiella välfärden ökat. Ökningen ser ut att ha varit något större på Åland än i Finland (2 procentenheter).
- Utgiftsandelarna för kategorin *kommunikation* (*Tabell 7*) visar en stark uppgång, den procentuellt största av alla kategorier, både i Finland och på Åland. Orsaken är den alltmer utbredda användningen av mobiltelefoner och Internet. Utvecklingen är här i första hand teknologidriven och har inget direkt med EU-marknaden att göra.
- Utgiftsandelarna för kategorin *rekreation*, som bl.a. innehåller TV, annan hemelektronik, och paketresor, har ökat något mellan perioderna. Det är också en historisk trend som förekommer i de flesta utvecklade länder, och kan ses som en positiv välfärdsindikator. Utvecklingen kan också ses som utbudsdriven; hemelektroniken har blivit gradvis billigare, tack vare importen från i första hand Sydostasien, EU-marknaden spelar återigen en underordnad roll i sammanhanget.

- Utgiftsandelarna för kategorin *hotell, och restaurang* har sjunkit rejält på Åland (med 2 procentenheter), vilket är betydligt mer än i Finland som helhet. Inom denna kategori har restaurangmåltider ökat sin andel.

Det har visat sig att den europeiska marknadsintegrationen är av underordnad betydelse som bestämningsfaktor för anpassningen av svenska prisnivåer till europeiska.²⁰ Bergmans (2009) slutsats är att EU-integrationen möjligen indirekt skulle kunna ha en större betydelse för förändrade prisnivåer om skattesatserna i medlemsländerna i framtiden harmoniserades.

Slutsatsen av genomgången ovan är att det är svårt att över huvudtaget urskilja något direkt inflytande från EU-integrationen på förändringarna i de åländska hushållens utgiftsandelar och välfärdsutveckling i förhållande till hela Finland.

---

²⁰ Bergman, M. (2004) Anpassas svenska priser till en europeisk nivå? *Ekonomisk debatt* nr 7, 2004 årgång 32.

6. Sammanfattning

I denna studie undersöker vi vad EU:s inre marknad betytt för det åländska näringslivet och de åländska hushållen. Vilka möjligheter och vilka begränsningar har EU-medlemskapet inneburit? Har man kunnat diversifiera sina marknader för varor och tjänster och expandera i Europa?

Vi har punktbelyst dessa frågor genom att, för det första, jämföra den åländska BNP-utvecklingen med övriga finländska landskap. Vi fann då att decenniet innan EU-anslutningen (1984-1994) var en period av stark tillväxt i synnerhet för den åländska passagerarsjöfarten. Det första decenniet inom EU (1995-2005) vann Åland i förhållande till övriga landskap när det gäller BNP-tillväxt. Utflaggningen av passagerarfartyg, och sjunkande kapitalinkomster började märkas 2006, och det året tappade Åland i rangordning jämfört med perioden innan EU-medlemskapet.

Vår slutsats var att förändringarna i de fastländska landskapens position i tillväxthänseende i de flesta fall drivits av den underliggande strukturella omvandlingen; av globaliseringen och den teknologiska förändringen. Den bibehållna åländska tillväxten under medlemskapet var istället en följd av att Åland, tack vare undantaget från EU:s tullunion, lyckats upprätthålla sin position inom passagerarsjöfarten.

Vår granskning av den geografiska spridningen av näringslivets marknader för varor och tjänster visade att EU-marknaden utanför Finland och Sverige är av liten betydelse för det åländska näringslivet. Inte mer än 8 procent av exporten och 4 procent av den totala försäljningen av varor och tjänster avsätts där. Marknaderna utanför EU står för blygsamma 2 procent av avsättningen och för 4 procent av exporten.

Analysen visade att *primärsektorn* säljer 85 procent av sin produktion till det finska fastlandet. En tredjedel av behovet av insatsvaror tillgodoses genom inköp på Åland, medan 61 procent av inköpen görs i övriga Finland. Knappt 1 procent av inköpen görs i Sverige och knappt 5 procent i övriga EU.

Livsmedelsindustrin har nära tre fjärdedelar av sin avsättning på det finländska fastlandet. Sammanlagt cirka 5 procent går till Sverige och resten till den övriga internationella marknaden.

Tillverkningsindustrin, förutom livsmedelsindustrin, visade sig ha en betydligt mer spridd marknad utanför Åland. 2007 gick två tredjedelar av avsättningen till kunder utanför Åland. 27 procent gick till Sverige, 8 procent till Finland, 19 procent till övriga EU, och 12 procent till övriga världen. Den högteknologiska industrin säljer bland annat till Tyskland, Italien, Liechtenstein, USA och Indien, medan skogsindustrin säljer till bl.a. Frankrike, Nederländerna och Belgien. Vår slutsats var att branschen uppvisade den djupaste förankringen av alla på EU-marknaden utanför Finland och Sverige.

Industrisektorn som helhet gör 43 procent av sina inköp på Åland, 29 procent i Finland och 12 procent i Sverige. Branschen inhandlar 14 procent av sina insatsvaror i det övriga EU och drygt 2 procent i den övriga världen.

Medan *byggbranschen* hade nästan all sin avsättning på Åland gjordes en fjärdedel av byggföretagens inköp i det övriga Finland, 10 procent i Sverige och en liten del, 3 procent, i EU utanför Finland och Sverige.

Handelsbranschen hade drygt tre fjärdedelar av sin avsättning på hemmamarknaden. 22 procent såldes till det övriga Finland, 1 procent till Sverige, och en halv procent till det övriga EU. Branschen inhandlar 36 procent av sina insatsvaror och tjänster från Åland och 40 procent från övriga Finland. Man lägger en relativt stor del, 22 procent, av sina inköp i Sverige och återstoden görs i det övriga EU.

Den största av branscherna, *sjötransporter*, hade drygt 95 procent av sin marknad utanför Åland, och stod därmed för största delen av den åländska exporten och utlandsförsäljningen. Finland, exklusive Åland stod för 38, och Sverige för 50 procent av försäljningen utanför Åland. Drygt 5 procent gick till övriga EU och 2 procent till den övriga världen.

Branschen *övrig transport och kommunikation* (landtransport, postbefordran, telefoni, åkerier, m.m.) hade nära hälften av sin avsättning inom Åland. 20 procent gick till övriga Finland, 10 procent till Sverige, drygt 4 procent till övriga EU, och 12 procent till övriga världen. Transportbranschen sammantaget gör en tredjedel av sina inköp på Åland, 38 procent i övriga Finland, 22 procent i Sverige och 7 procent i det övriga EU.

Branschen *företagstjänster* har 96 procent av sin försäljning på hemmamarknaden, i övrigt är det endast den finländska marknaden som har någon nämnvärd betydelse. De flesta företagen inom branschen *övriga tjänster* riktar sig till på Åland bofasta personer. Ändå säljer man sammantaget endast 37 procent till åländska kunder, 26 procent till

övriga Finland, 20 procent till Sverige, och 15 procent till övriga EU. Orsaken till hemmamarknadens låga andel är att spelbolaget PAF ingår i branschen, och att det företaget har en så pass stor försäljning på de finländska och svenska marknaderna.

Branscherna *företags- och personliga tjänster* uppvisade ett stort beroende av den finländska marknaden för insatsvaror och tjänster (56 procent), endast 3 procent av inköpen gjordes på EU-marknaden utanför Finland och Sverige, och 1 procent i den övriga världen.

Överlag är alltså det åländska näringslivets utnyttjande av den europeiska integrationens fria rörlighet av varor och tjänster över gränserna begränsat. Utlandsmarknaderna ligger till övervägande del i det omedelbara närområdet.

Väger vi samman alla branscher visar det sig att de åländska företagen inhandlar 35 procent av sina insatsvaror från leverantörer på Åland. Något mer, 37 procent, inhandlas från det övriga Finland, 21 procent köps från Sverige, 6 procent från det övriga EU och endast 1 procent från den övriga världen.

I föreliggande studie undersöker vi också utvecklingen av Ålands handel inom och utanför Finland i ett jämförande finländskt perspektiv. Huvudfrågan var att ta reda på hur pass integrerat det åländska näringslivet är med det övriga Finland, och hur integrerat det är med den övriga världen. Vi utgick från den finländska Statistikcentralens senast tillgängliga data för interregionalt utbyte som är från 1995 repektive 2002.

Åland, visar det sig, var det landskap vars handelsintegration förändrades mest av alla landskap under de första sju åren av medlemskap i EU:s gemensamma marknad. Åland var det enda landskapet vars relativa export till det övriga Finland ökade under perioden. Denna ökning berodde i första hand på att antalet resande till Åland från det finländska fastlandet ökade i och med införandet av skattegränsen 1997, vilken innebar möjligheten till tax-free försäljning mellan Åland och Finland. Passagerarsjöfarten ökade därmed sin export till Finland. Men vi fann att även exporten från övriga sektorer i ökande grad kanaliserades till, eller via, Finland under EU-medlemskapets första sju år.

Den åländska ekonomin knöts starkare till den finländska interna marknaden under EU-medlemskapets första sju år, samtidigt som alla övriga finländska landskap minskade sitt beroende av den inhemska marknaden.

Den genomsnittliga relativa storleken på de finländska landskapens export till utlandet ökade marginellt mellan 1995 och 2002. Med den 'relativa storleken' avses här exporten som procentuell andel av förädlingsvärdet i respektive landskap. Under samma period minskade storleken på den relativa åländska exporten så att Åland hamnade på 17:de plats av alla 20 finländska landskap när det gäller utrikesexportens relativa storlek.

Ännu mer anmärkningsvärt är att Åland under samma period minskade sin redan blygsamma import från utlandet, så mycket att man blev det finländska landskap som importerade relativt sett minst från utlandet.

Förändringarna i den åländska utrikeshandeln under EU-medlemskapets första sju år innebar att Åland integrerades starkare med den finländska ekonomin samtidigt som integrationen med utländska marknader försvagades.

Åland har under de senaste två åren något ökat sitt utbyte med Sverige genom den ökade utpendlingen av anställda till utflaggade fartyg och den åländska finanssektorns expansion i västerled. Detta har bland annat inneburit att åländska moderbolag inom passagerarsjöfarten köper in tjänster från sina dotterbolag genom att bemanna sina svenskregistrerade fartyg, vilket i sin tur ger utslag i en stigande utrikeshandelskvot.

Den övergripande slutsatsen är att EU-medlemskapet inte inneburit att det åländska näringslivet diversifierat sitt handelsutbyte mot den europeiska marknaden. Åland var fortfarande 2002 det finländska landskap som hade det relativt sett minsta internationella handelsutbytet, och vi kan utgå ifrån att den positionen ändrats endast marginellt under de senaste åren.²¹

I denna studie ingår också en analys av förändringar i de åländska hushållens relativa position under 2000-talet i förhållande till det finländska genomsnittet. Inledningsvis fann vi att tillväxten av de åländska hushållens disponibla inkomst de allra senaste åren har tappat mark gentemot övriga finländska landskap. Vår jämförelse med utvalda finländska landskap visade också att medan Nyland har kunnat dra nytta av 1990- och 2000-talens globalisering och integration, har Åland hitintills klarat sig genom sitt skatteundantag.

---

²¹ Som tidigare påpekats är våra data från 2002 är de senaste från Statistikcentralen som möjliggör denna typ av sammanställning och jämförelse mellan finländska landskap.

För att bedöma den relativa välfärdsutvecklingen bearbetade vi data från finländska hushållsundersökningar gjorda under drygt två decennier, och delade in dessa data i två grupper, en som omfattade tiden fram till och med EU-medlemskapets första år (1985-1995) och en från 1998 fram till år 2006. Därefter jämförde vi olika konsumtionskategoriers andelar av hushållens totala konsumtionskostnader under de två perioderna.

Först analyserade vi utgifterna för livsmedel, och utgick från antagandet att en minskning i deras utgiftsandel skulle antyda en positiv välfärdsutveckling. Andelen visade sig dock vara förvånansvärt stabil. I Finland som helhet sjönk andelen något medan den steg något på Åland. Vår slutsats var att det inte på denna nivå går att avläsa någon positiv effekt av EU-medlemskapet på den åländska utgiftsandelen för livsmedel.

Utgifterna för boende visade ett stabilt mönster. Ålänningarna har under senare år lagt en större andel av sina totala utgifter (närmare en tredjedel) på boende än genomsnittsfinländaren. Utgiftsandelarna för boende visar knappt någon förändring alls när man jämför perioden fram till EU-medlemskapet med tiden under själva medlemskapet.

Utgiftsandelen för kategorin möbler och husgeråd har legat stabilt i Finland mellan perioderna, medan den har stigit på Åland (från 4,1 till 5,0) och ligger nu strax över den finländska nivån. Möjligtvis kan det vara ett uttryck för bristande konkurrens i branschen på Åland. Det kan också tolkas som en välfärdseffekt, nämligen att genomsnittshushållet med historiskt stigande realinkomst satsar allt mer på hem och inredning. Hursomhelst kan vi inte heller här vi finna någon relevant koppling till EU-medlemskapet.

Utgiftsandelarna för kategorin hälso- och sjukvård har minskat mellan perioderna i Finland som helhet men ökat något på Åland. Dessa tjänster handlas i mycket liten utsträckning över gränserna och påverkas därför inte direkt av EU-integrationen.

Utgiftsandelarna för kategorin alkohol och tobak har sjunkit i såväl Finland som på Åland mellan perioden 1985-1995 och 1998-2006. Orsaken till minskningen ligger i förändrade preferenser i form av minskat rökande. Att de åländska hushållen har lägre relativkostnader för dessa varor än det finländska genomsnittet beror förmodligen på en bättre tillgång till skattefria varor från färjorna.

De relativa hushållsutgifterna för kläder och skor har minskat rejält på Åland under perioden efter EU-inträdet, jämfört med perioden innan. Åländska hushåll ser ut att ha vunnit mer än de finländska som helhet. Detta har knappast heller någon direkt EU-koppling, utan har förmodligen att göra med att ålänningarna i hög utsträckning handlar kläder i Sverige, och att priserna ligger lägre där än i Finland. Vi vet också att ålänningarna köper relativt mycket per postorder.

Utgiftsandelarna för kategorin transport, som innehåller de tunga komponenterna bilar och drivmedel, har stigit i Finland och på Åland mellan de två perioderna. Den allmänna historiska trenden har varit att utgiftsandelarna för transport har ökat, i takt med att bilinnehavet ökat. Man kan se ökningen av utgiftsandelarna som en indikation på att den materiella välfärden ökat. Ökningen var något större på Åland än i Finland.

Utgiftsandelarna för kategorin kommunikation (bl.a. posttjänster, fast och mobil telefonutrustning och Internetkostnader) visar en stark uppgång, den procentuellt största av alla kategorier, både i Finland och på Åland. Orsaken är den alltmer utbredda användningen av mobiltelefoner och internet. Utvecklingen är här i första hand teknologidriven och har inget direkt med EU-marknaden att göra.

Utgiftsandelarna för kategorin hotell och restaurang har minskat betydligt på Åland, vilket är betydligt mer än i Finland som helhet, medan utgiftsandelarna för kategorin rekreation, som bl.a. innehåller TV, annan hemelektronik och paketresor, har ökat något mellan perioderna. Det är också en historisk trend som förekommer i de flesta utvecklade länder, och kan ses som en positiv välfärdsindikator. Utvecklingen kan ses som utbudsdriven; hemelektroniken har gradvis blivit billigare, tack vare importen från i första hand Sydostasien. EU-marknaden spelar en underordnad roll i sammanhanget.

De övergripande slutsatserna av denna undersökning är att:

- 4) EU-integrationen av marknaderna för varor och tjänster har varit av liten betydelse för det åländska näringslivet.
- 5) EU-integrationen har inte inneburit att det åländska näringslivet minskat sitt handelsutbyte med det övriga Finland. Tvärtom stärktes integrationen med den finländska ekonomin under medlemskapets första sju år samtidigt som alla övriga finländska landskap minskade sin integration med den inhemska marknaden.
- 6) EU-integrationen har inte inneburit att åländska hushåll har vunnit i välfärd i jämförelse med genomsnittet i Finland.

Vad beror det på att näringslivet inte förmått expandera på EU-marknaden? Tre omständigheter spelar in:

- 4) *Näringslivets struktur*. Näringslivet på Åland är överlag dominerat av tjänstesektorn, inklusive sjötransporter. Många tjänster är till sin karaktär mindre lämpade för internationell handel än vad varor är.
- 5) *Sjötransporterna*, som är ryggraden i den åländska ekonomin, har tyngdpunkten i sin marknad i närområdet (Finland i första hand, Sverige i andra hand).
- 6) *Ålands statsrättsliga ställning* inordnar landskapet i en institutionell struktur som styr näringslivets marknadsutbyte mot det övriga Finland, och som överflyglar incitamenten för en expansion på EU-marknaden.

Dessutom skulle en gradvis omorientering av det åländska näringslivet mot ett relativt sett mindre utbyte med det övriga Finland i första hand innebära ett ökat utbyte med Sverige och inte med det övriga EU.

Vår sammanfattande bedömning är att EU-integrationen som sådan haft en marginell betydelse för den ekonomiska tillväxten, handelsintegrationen och de åländska hushållens välfärdsutveckling.

Referenser

- Bergman, M. (2004) Anpassas svenska priser till en europeisk nivå? *Ekonomisk debatt* nr 7, 2004, årgång 32
- Calmfors, Lars (2009) 'Varför skall Sverige gå med i EMU?' *Europapolitisk analys, juli nr 6/2009*. Svenska institutet för Europapolitiska studier
- EMU-utredningen (1996), *Sverige och EMU*, SOU 1996:158, Fritzes, Stockholm
- Fogel, Robert W. (1999) 'Catching up with the Economy'. *American Economic Review* 89 (1), 1-21.
- Gustavsson, S., Oxelheim, L., Pehrson, L., (red.) (2009) *Hur gemensam är den europeiska gemenskapen?* Europaperspektiv 2009
- Hortlund, Per (2009) *Globaliseringen och de svenska tjänstenäringarna. Underlag till Globaliseringsrådet*
- Kansanterveyslaitos/Folkhälsoinstitutet (2005). Publikation 2005 B 18
 _____ (2007). *Publikation 2007 B1*.
- Kinnunen, Jouko (2007) *Migration, Imperfect Competition and Structural Adjustment. Essays on the Economy of the Åland Islands*
 _____ (2007) 'Fri rörlighet för människor och företag. En förutsättning för Ålands utveckling?' I *Den åländska hembygdsrätten. Rapport från seminariet hembygdsrätt, näringsrätt medborgarrätt – hörnstenar i den åländska självstyrelsen*, i Helsingfors den 14 juni 2007
- Palmer, Richard (2009) Avfolkning och stagnation – invandring och uppgång. Iakttagelser kring de senaste 200 årens åländska befolkningsutveckling, i (Spiliopoulou-Åkermark, Sia, red.) *Utpost, mellanland, brygga*
- Simonsson, Per (2007) Konsumtionens utveckling 1913–1992. Mikrostudier utifrån konsumtionsdata. HUI, rapport.
- ÅSUB Rapport 1999:1, *Det åländska skatteundantaget inom EU. Effekter för företag, branscher och samhällsekonomi*
- ÅSUB Rapport 2004:10, *EU-medlemskapets effekter på den åländska ekonomin i ett internationellt perspektiv. En förberedande studie*
- ÅSUB Rapport 2007:2, *Det åländska sjöklustret. En studie i den ekonomiska tillväxtens entreprenöriella och institutionella förutsättningar.*
- ÅSUB Rapport 2009:3, *Turismens samhällsekonomiska betydelse för Åland 2008*
- ÅSUB Rapport 2009:5 *Den åländska beskattningen. Ekonomiska effekter av alternativa framtidsscenarier 2010-2020*
- ÅSUB (2009) *Statistikmeddelande. Nationalräkenskaper 2009:1*

Bilaga 1: Tabell över finländska landskaps import och export

Tabell 8. Import och export, intra- och extra Finland som procentuell andel av förädlingsvärdet i respektive landskap 1995 och 2002

	(a) Export intra 95	(b) Export intra 02	a-b	(c) Import intra 95	(d) Import intra 02	c-d
Nyland	51	35	-16	36	27	-9
Egentliga Finland	58	37	-22	63	31	-32
Satakunta	76	51	-25	71	59	-12
Egentliga Tavastland	82	50	-31	72	62	-10
Birkaland	61	29	-32	65	34	-31
Päijänne-Tavastland	60	39	-21	57	42	-15
Kymmenedalen	40	35	-5	68	55	-13
Södra Karelen	50	34	-15	66	60	-6
Södra Savolax	44	40	-3	55	50	-4
Norra Savolax	45	36	-9	58	42	-16
Norra Karelen	46	37	-9	53	45	-9
Mellersta Finland	42	29	-12	56	43	-13
Södra Österbotten	58	51	-7	62	51	-11
Österbotten	51	47	-4	65	50	-16
Mellersta Österbotten	47	38	-9	64	50	-14
Norra Österbotten	51	37	-14	56	40	-16
Kajanaland	40	37	-3	51	41	-10
Lapland	35	25	-10	52	59	7
Östra Nyland	111	97	-14	82	56	-26
Åland	50	63	13	44	52	8
Medeltal hela landet	55	42	-12	60	47	-12
	(e) Export extra 95	(f) Export extra 02	e-f	(g) Import extra 95	(h) Import extra 02	g-h
Nyland	31	41	10	29	30	1
Egentliga Finland	59	58	-1	49	45	-5
Satakunta	56	61	5	47	41	-6
Egentliga Tavastland	24	35	11	32	34	2
Birkaland	45	51	7	33	33	0
Päijänne-Tavastland	34	37	2	25	31	6
Kymmenedalen	78	58	-19	31	31	0
Södra Karelen	73	69	-3	31	30	-1
Södra Savolax	26	20	-6	24	25	0
Norra Savolax	28	31	3	26	28	1
Norra Karelen	27	28	2	25	28	3
Mellersta Finland	50	45	-4	30	32	2
Södra Österbotten	16	22	6	27	30	4
Österbotten	59	54	-4	35	41	7
Mellersta Österbotten	45	46	1	31	34	2
Norra Österbotten	37	45	8	31	35	3
Kajanaland	28	22	-6	23	24	1
Lapland	45	54	9	26	34	8
Östra Nyland	80	97	18	89	117	28
Åland	34	26	-8	22	18	-5
Medeltal hela landet	44	45	1	33	36	3
	(i) Handel intra 95	(j) Handel intra 02	i-j	(k) Handel extra 95	(l) Handel extra 02	k-l
Nyland	87	62	-25	60	71	11
Egentliga Finland	121	67	-54	108	102	-5
Satakunta	147	110	-37	103	103	-1
Egentliga Tavastland	154	112	-42	56	69	13
Birkaland	127	63	-63	78	84	7
Päijänne-Tavastland	117	80	-37	59	68	9
Kymmenedalen	108	90	-18	109	90	-19
Södra Karelen	116	95	-21	104	99	-4
Södra Savolax	98	90	-8	50	45	-5
Norra Savolax	104	78	-25	54	58	4
Norra Karelen	100	82	-18	52	56	4
Mellersta Finland	98	73	-25	79	77	-2
Södra Österbotten	120	102	-18	42	52	9
Österbotten	116	97	-19	93	96	2
Mellersta Österbotten	111	88	-23	76	79	3
Norra Österbotten	107	77	-30	69	80	11
Kajanaland	91	78	-13	51	46	-5
Lapland	87	84	-3	71	87	17
Östra Nyland	194	153	-41	168	215	46
Åland	94	115	21	57	44	-13
Medeltal hela landet	115	90	-25	77	81	4

Bilaga 2: Enkät till företag

Den externa handelns och turismens betydelse för den åländska ekonomin

Ni kan också svara via vår hemsida (se följebrevet)!

Vänligen fyll i blanketten tydligt (svaren läses maskinellt)! Tack!

1. Företagets namn _____

2. Företagets FO-nummer _____

3. Kontaktperson: _____ 4. Telefonnr: _____

FÖRETAGETS OMSÄTTNING OCH FÖRSÄLJNING

5. Företagets totala omsättning enligt 2007-års bokslut euro exkl. moms

6. Uppskattning av företagets totala omsättning år 2008 euro exkl. moms

7. Hur fördelar sig företagets totala omsättning (exkl. moms) år 2007 på:

försäljning av varor och tjänster inom Åland:

7a till kunder fast bosatta på Åland/
företag på Åland euro

7b till turister* euro

*Med turister avses personer som inte bor eller studerar på Åland, även utflyttade ålänningar räknas som turister.

övrig försäljning av varor och tjänster utanför Åland:

7c till Finland euro

7d till Sverige euro

7e till övriga EU euro det viktigaste landet _____

7f till övriga världen euro det viktigaste landet _____

Totala omsättningen (Summan av 7a-7f) euro (Samma belopp som fråga 5)

8. Uppskatta hur stor andel av den totala försäljningen utanför Åland år 2007 (summan av 7c-7f) som är:

försäljning av varor % försäljning av tjänster %

FÖRETAGETS INKÖP

9. Ange det totala värdet av inköpta varor och tjänster som använts i produktionen/försäljningen år 2007:

köpta inom Åland:

9a euro

köpta utanför Åland:

9b från Finland euro

9c från Sverige euro

9d från övriga EU euro det viktigaste landet _____

9e från övriga världen euro det viktigaste landet _____

Totalt inköpta varor och tjänster (Summan av 9a-9e) euro

2527649005

STATISTIK OCH UTREDDNINGSGS BYRÅ

Ålands statistik- och utredningsbyrå, ÅSUB, är en fristående enhet vars huvuduppgift är att verka som Ålands officiella statistikmyndighet och bedriva kvalificerad utrednings- och forskningsverksamhet.

ÅSUB producerar fortlöpande aktuell statistik inom en rad olika samhällsområden. Tyngdpunkten i analysverksamheten utgörs av utredningar inom det ekonomisk-politiska området. Statistiska sammanställningar publiceras regelbundet i serierna ÅSUB Statistik och ÅSUB Statistikmeddelande, medan serien ÅSUB Rapport innehåller utredningar, analyser och annan information om Ålands ekonomi och samhälle.

Mer information om verksamheten och publikationer finns på ÅSUB:s hemsida www.asub.ax

ÅLANDS STATISTIK- OCH
UTREDDNINGSGS BYRÅ

Tfn +358 (0)18 25490

Fax +358 (0)18 19495